

Anadolu'dan Türkistan'a Selam

1996 yılında Türkistan'dan Türkiye'ye Buharalı Yadigar isminde biri geldi.

Kendisi sözü sayılır aşiret reislerinden biriydi. Mevcut yönetimin kendisini öldürme kararı çıkardığı için Türkiye'ye kaçmıştı. Erzurum'a geldi ve bir ay boyunca misafirimiz oldu, bütün derslerimize iştirak etti.

Daha sonra siyasi iktidar değişikliği olmuş, kendisine Türkistan'a geri dönebileceği haberi gelmişti. Erzurum'dan ayrılmadan önce bana şöyle dedi:

Türkistan yad edildikçe nazarımda muhteşem ve mukaddes bir manzara canlanır. O feyyaz beldelerde yetişen, alemin gıpta ve hayranlıkla taktir ettiği nice mürşitleri, maneviyat sultanlarını ve dağlar deviren, çöller aşan, müşkiller çözen nice kahramanları tahattur ederim.

Ya Rab! O ne feyyaz toprak, o ne hâtif iklimdir ki sinesinde doğan, kucağında yaşayan evlatlarını evc-i kemalâta, fazilet ve marifete îsal etmiştir. Parlaklıkta güneşe rekabet edecek kadar fûyuzat-ı ilahiyeye mahzar olan ve insanlık alemini ilim ve irfanlarıyla ihya ve irşad ederek onları derin gaflet uykusundan uyandıran ve cihanda ebede kadar sönmeyecek bir şule-i marifeti yakan Geylaniler, Şah-ı Naşibendiler, Yeseviler, Gazalîler, Rufaîler, Taftazanîler, Mevlânalar, Razîler hep o beldelerin insanlık alemine hediyeledir. O bereketli iklimler İ'la-yı Kelimetullah gibi bir maksad-ı mukaddesin aşkına meydanı mübarezeye atılan Saltuk Beyler, Baburşahlar, Tuğrul Beyler, Gündüz Alpler, Alpraslanlar ve Harzemşahlar gibi nice cihanbaha kahramanlar yetiştirmiştir.

Anadolu, bu nevvar dimağların ve ateşin ruhlu kahramanların garazsız ve ivazsız gayretlerinin kıyamete kadar şayan-ı takdir ve hürmetle yad edecektir.

Tarihin bu altın sayfalarını zevkle mütalaa ederken ruhum emsalsiz sürûrlara müstağrak olurdu. Fakat o şanlı ecdadın, o necib milletin torunlarının şimdi dehşetli ve katmerli zulümlere maruz kaldıklarının tahattur edince de tarifi mümkün olmayan hüznler ruhumu sarardı. Büyük bir teessür ve tecessüfle şöyle düşünürdüm.

Ya Rab! Bir zamanlar o ülkelere ilim, irfan, şehamet ve celadet yağdıran o bulutlar şimdi cehalet ve sefalet mi yağıyorlar? Acaba bir vakitler şems-i faziletin ziyasıyla tefeyyüz eden o alicenab insanların evlatları bugün cehalet ve sefalet zulümatı içinde mi kalmışlar? Bir zamanlar bastıkları yerleri titreten, kükreyişleriyle şarkı, garbı lerzeye getiren, o bileği bükülmez kahramanların yerlerinde şimdi kimler var? Acaba o susamlı, sümbüllü bağlar, bahçeler, o çimengahlar, o münbit ovalar çölistana mı döndü? İrfan aleminde derin izler bırakan, alem-i insaniyete şerefler bahşeden, ruhlarda, fikirlerde büyük tesirler icra eden o Semerkant ariflerinin, Buhara mürşidlerinin, Belh mutasavvıflarının medreselerinde, tekkelerinde,

---

zaviyelerinde kimler var?

İslâmiyeti hakkıyla ders veren, insanları cehaletin taassubundan kurtaran, hurafatın karanlık gecelerinden, ilim ve irfan sabahına çıkan o Maverâünnehir üleması nerede?

O cevval ruhlu Fatihlere, Alparslanlara, Kılıç Arslanlara, Babur Şahlara o layetezelzel iradeleri, harika metanetleri kazandıran, cihad ruhunu aşıl原因, erbabı-ı şuur ve ehl-i irfan hezimete mi uğradı.

Anadolu'yu harekete getiren ve bereketlendiren o Horasan er ve erenleri, bu toprakları kartal gibi saha-ı cenahlarına alan o Selçuklu Beyleri, Kayıhanlılar daha doğmayacak mı?

Bununla birlikte ümitsiz de değildim, İslâm dininin yayılmasını kılıç ve kalemleriyle deruhte eden o şanlı, bahadır ve necib ecdadın torunlarının ebediyen mahkum olmasına rahmet-i ilahiyenin müsaade etmeyeceğine inanır, bu karanlık gecelerin sonunda bir sub-u saâdet ve bir feyz-i necatın doğacağını beklerdim.

Cenab-ı Hakka nihayetsiz hamdu senalar olsun ki, bahadır Türk milletinin senelerce malına, canına, mukaddesatına karşı yapılan tahakkümlerin, zülümlerin ve cinayetlerin biiznillah sonu geldi. Artık o müstebid ve kızıl perde yırtıldı. Vicdanlara, mukaddesata yapılan tahakkümler kalktı. O zulmetli geceler yerini seher-i saâdete terk etti.

Artık sizin için yeni bir devre-i hayat açıldı. Ve yeni bir aleme girdiniz. İşte bu alemin, bu devrenin temelleri hangi esaslar üzerine bina edilecektir? İşte en mühim meseleniz budur.

Bu esaslar iman, Ahlâk, fazilet ve irfandır. Fert ve cemiyetin şuurunu bunlarla kaynaşır.

Elbette bilirsiniz ki, nimet şükürle kaimdir. Nimet şükürü görmezse gider. Madem Cenab-ı Hak size en büyük bir nimet olan hürriyeti ihsan etti. Öyleyse bu hürriyeti su-i istimal etmekten sakının. İnsan hür olmakla beraber Allah'ın kuludur, emirlerini yapıp, nehiyelerinden kaçınmakla mükelleftir. **İnsanın ne nefesine ne de başkasına zarar verme hürriyeti yoktur.** Başkasının öldürmeğe hakkı olmadığı gibi, kendini de öldürme hakkı yoktur. İnsan hürriyeti bunlarla kayıt altına alınmıştır. Hürriyeti böylece değerlendirdiğiniz takdirde, o nimetin şükürünü eda etmiş olursunuz.

Cenab-ı Hak'ın sizlere bu nimeti yeniden ihsan etmesine karşı asıl şükür vazifesini ancak, İslâmı o şanlı ecdadınız gibi yaşayıp yaşatmakla ve onun intişarını deruhte etmekle yerine getirebilirsiniz. Evet, İslâmiyetin neşir ve ilân vazifesini ecdadınız hakkıyla ifa ettiler.

Arz-ı Hicazda tulu eden Şems-i İslâmiyet kısa zamanda Ceziretül Arab'ın hudutlarının aşmış ve ziyasına müştak nice vicdanları Orta Asya'da bulmuştu.

İkinci Halife Hz. Ömer zamanında Asya'nın yüksek yayla ve payansız ovalarında yaşayan bu yiğit insanları irşad için Ashab-ı Kiram'dan Abdurrahman bin Rabia, Ehsef bin Kays gitmişler ve onlara ezelden beri ruhlarının özlediği, vicdanlarının aradığı, Mabud-u Hakikiyi anlatmışlardı.

Asya'nın o necib ruhlu kahramanları İslâm dinini vicdanlarının ezeli bir maşukası gibi istikbal etmişlerdi. Evet bu insanların derin bir şevk ile Kur'an-a sarılmaları amiyana bir taklitle değildi. Şarkın bu bahtiyar evlatlarını ne Budanın uyuşturucu ayinleri, ne Mecusilerin ateşperestlik safaları, ne Şamanların hülya ve hurafeleri ve ne de Hristiyanların insanıyeti ilahlaştırılan teslis akideleri tatmin edememişti. Onlar din-i İslâmı akıl ve mantığın mizanıyla tekti ve tahkik etmişler ve vicdanlarının aradığı ulvi hakikatleri onda bulmuşlardı. Onun, bütün beşeri hayır ve saâdete, vahdet ve uhuvete davet eden bir din-i fitrî ve umumî olduğunu yakinen anlamışlar, vifak ve ittihadı, nezahet ve nezafeti, hürriyet ve adaleti, şefkat ve merhameti, mürüvvet ve ihsanı onda görmüşlerdi.

Kur'an-ı Kerim onların kalblerini tatmin, vicdanlarını teshir ederek ruhlarını inkişaf ettirdi. O ilâhi fermanı kendilerine rehber-i hidayet eden bu bahadır insanlar İslâm Dinini o günden bu yana ateşin bir şevk ile kabul edip, neşir ve irşad vazifesini hakkıyla deruhte ettiler. Ve az bir zaman sonra tevhid huzmeleri Asyanın payansız ovalarını, vasi yaylalarını ihata ederek Altay dağlarının şahikalarını nurlara gark etti. Onlar bu cihad ruhuyla Afrikanın kızgın çöllerinden Sibiryanın buzlu kıtalarına kadar her yeri nur-u İslâm ile tenvir ettiler. Artık Maveraünnehir ufuklarından lemaan eden bu vahdet huzmeleri kıyamete kadar biiznillah parlayacaktır.

Böyle bedi, böyle parlak fütuhatlar yapan bir ecdadın torunları olmanız hasebiyle şimdi İslâmiyetin kudsi sancağını Asyanın şahikalarında dalgalandırmak vazifesi sizedir. Bu mukaddes vazifeyi hakkıyla ifa edebilmeniz, kanaatimce şu esasları ferdi ve içtimai hayatınıza hakim kılmanızla mümkündür.

“Dini muhafaza etmeyi hayatınızın en büyük gayesi bilmeli, evlatlarınızın dînî talim ve terbiyesine fevkalâde itina göstermelisiniz. Bu gayenin tahakkuku için de münevver ve ehliyetli din adamları yetiştirip, bunlarla halkı irşad etmeli, dini neşriyata da ehemmiyet vermelisiniz.”

Biri diğerinin lazımı olan iki hakikat vardır: *Hayat ve din.* Din hayatın mukavimi ve ruhudur. Din hayat-ı insaniyede en büyük bir rükündür. Hissiyat-ı diniye mahiyet-i beşeriyenin ezeli bir vasfı ve ayrılmaz bir sıfatıdır. Din insan ruhu için ebedi ve fitrî bir ihtiyaçtır, asla terk edilemez; kesilip atılamaz, yok edilemez. O'nun yerini içtimai disiplin, kanun hakimiyeti, ilim ve felsefe dolduramaz. Şu halde hayat onsuz olamaz.

Evet, din en büyük bir ihtiyaçtır. Hayatın dine olan ihtiyacı tarihin her döneminde

---

devam etmiştir. İnsaniyet hiçbir zaman dinsiz yaşamamıştır ve esasında yaşayamazda. İnsanda akıl ve şuur oldukça kâinatta bir kudret-i aliyenin, bir vücudu barının hükümrân olduğunu kabul edecektir. O'na inanacak, O'nu tasdik ve tebcil edecektir. Tarih gösteriyor ki insanlar semavi olmazsa bile, bir dine fitratları icabı mutlaka bağlanmışlardır.

Hayat ile din, ceset ile ruh gibidir. Ne zaman cemiyet, dini hissiyatı ihmal etmişse, maddi terakki durmuş, toplum zillet ve meskenete düşmüştür. Ve yine ne zaman ki, cemiyet kendini yalnız maddeye hasredip manayı ihmal etmiş ise, o zaman da insanlar, madde ve ihtiraslarının esiri, menfaatlerinin zebunu olmuşlardır. Din ile hayatı muvazene ile götüren milletler daima maddi-manevi terakki etmişlerdir.

Beşeriyetin dünya ve ahiret saâdetini temin edecek en mükemmel din, din-i fitri ve umumi olan İslâm dinidir. Mevcut dinler arasında İslâmiyet'ten başka bir din-i umumi ve fitri göstermek mümkün değildir.

Bediüzzaman Hazretlerinin ifadesiyle

“İstikbalde nev-i beşerin din-i fitrîsi İslâmiyet olacağına berat-ül istihlâl vardır.”

İslâm dini, Cenab-ı Hak'ın Peygamber Efendimiz (asm.) vasıtasıyla insanlara tebliğ eylediği itikadi, ameli bir kanun-u umumidir. O, akılı olan insanları hayra ve fazilete sevkeden bir rehberdir, bir mürşittir. Bu dinin esası fazilettir, nezakettir, ilimdir ve marifettir. O, ehemmiyetini takdit ederek hayatına hakim kılanları faziletten saâdete, saâdetten kemalata i'sal eder. Meziyetlerinin takdir, hakaik-i aliyesini tetebbu eden insanlara bir sahray-ı kemalat açar.

İslâm dininin kalb ve dimağlar üzerindeki aevlendirici fonksiyonu, her devirde büyük idealistler, kahramanlar, kumandanlar, âlimler, edipler, mürşitler ve dâhi şahsiyetler doğurmuştur. Bu din, duygulara şekil verir, ölçü kazandırır, istidatları inkişaf ettirir, mes'uliyet duygusunu geliştirir. Vatan perverlik, hamiyet, feragat, fedakârlık gibi ulvî hisler, nesillerin kalb ve dimağlarına, en kâmil manada, ancak bu din ile verilebilir.

Fert, bu seciyelerle techiz edilirse, varlığını vatanın hizmetine vakfeder, himmetini milletinin saâdetine hasreder. O zaman bir millet kadar kıymet kazanır.

Elem ve ıstıraplar içerisinde kıvranın, sürekli olarak bunalımlarla çalkanan bu asrın insanına bu Din-i Hak, hava ve sudan daha lüzumludur.

İtaat ve istikameti emreden İslâm dini insanlara vicdani murakabe getirmekle içtimaî nizamı korur ve cemiyette ahengi tesis eder. Bu Din-i Hak, bunalan ruhları

---

inşiraha, kararın kalbleri nura, me'yus, gönülleri feraha kavuşturmakla, içtimai huzur ve sükûnu temin eder.

İslâm dini ferdi olmaktan ziyade içtimaidir. İnsaniyetin maddi-manevi her nevi ihtiyaçlarını meşru bir surette karşılar. Cemiyetin ahenk ve intizamını muhafaza ettiği cihetle daima tebcil ve takdire şayandır. O, insanın en büyük hamisi ve en samimi refikidir.

Din-i İslâm öyle zengin bir hazinedir ki, onun tek bir hakikati bile dünya ve ahiret saâdetine kafi gelebilir.

Tarih-i aleme nazar edildiğinde görülür ki İslâm milletlerinin en mesut ve müterakki devreleri, İslâmiyet'in ferdi ve içtimai hayata hakim olduğu dönemlerdir.

Bugünkü Müslümanların hâl ve hareketlerinin nazara alarak *“Din terakkiye manidir.”* diye hüküm vermek, hiçbir vakit doğru ve mantıklı olamaz. Bu noktada Müslümanların hatalarına değil, dinin mahiyet-i zatiyesine bakmak, onun bir ilahi menbadan feyezân eden ulvi ve parlak hakikatlerine ve hükümlerine nazar etmek icap eder.

Hakikaten din terakkiye mani olsaydı dünyada bir Asr-ı Saâdet tablosu görülebilir miydi? Tarih Osmanlı Saltanatını, Selçuklu hakimiyetini, Endülüs Şevketini takdir ile ve binlerce sayfa yazmaya mecbur olur muydu? Ve din terakkiye mani olsaydı onun getirdiği ve dünyayı hayrette bırakan hakiki medeniyetleri İslâm ülkelerinde müşahade edebilir miydik?

İnsanlara Mabud-u Hakikiyi tanıtan, onları tağutlara tapma zilletinden kurtaran, ahlâklarını ulvileştiren, her türlü süfliyeden, sefahattan muhafaza eden bir din nasıl terakkiye mani olabilir? Ulvi seciyelerin rabitası ve hissiyat-ı ulviyenin mizacı olan sıdkı, emniyeti, muhabbeti, uhuvveti emreden bir din nasıl terakkiye mani olabilir?

Ferdi ve içtimai hayatı tanzim eden ve saâdete sevk eden muhabbet ve hürmeti, emniyet ve asayiş, hak ve hakkaniyeti emreden bir din nasıl terakkiye mani olabilir?

“Müminleri İslâmın iki temel menbaı olan Kur'an ve Sünnete muhalif, batıl itikadlara götüren ve onları akıl ve mantığa uymayan hayali ve vehmi inançlara sevk eden hurafelerden muhafaza etme hususunda azami hassasiyet gösteriniz.”

Hurafe, İslâmın hakikatıyla bağdaşmayan, akıl ve mantık dışı batıl inançları telkin eden uydurma hikâye ve rivayetlerdir. İslâm dini hurafelerden ve aklın red ve ikrah ettiği hayalâtta müstağnidir. Hurafeler İslâm dinini perdeler, belki de söndürür. Akılları zulümat içersinde bırakır ve yolunu şaşırır. Ananevi itikadlara hurafeler

---

hakim olduđu takdirde, insanlar ebediyen istikameti kaybeder, periřan olur, zillete dūřerler.

Akıl üzerine mūesses olan İslām dini Mūslūmanları sefalete, batıl itikadlara, bid'atlara gōtūren hurafelere būnyesinde katiyen yer vermez. Hurafealud itikadların, ananelerin din ile hiřbir mūnasebeti yoktur.

Ecnebilere ait ōrf ve aneler katiyen tahribkârdır. Bilhassa din kisvesine būrūnen hurafe ve safsataların hayata hakim olması būsbutūn tehlikelidir. Āünkü İslām dininin safiyetini gōlgeler, heyacanını sōndūrūr, itikadını sarsar. Secaya-yı milliyeyi yavař yavař sōkūp atar. Neticede afakı bařtan bařa hurafevarı kâbuslar kaplar. O zaman bu necib milletin evlatları cehalet ve taassub iāinde bođulur. Evet, dūřman tahakkūmūnden halas olduđunuz řu mūhim devrede ōnūnūze yeni ve nurlu bir ufuk aāıldı. Aāılan bu ufku yabancılardan hurafe ve safsatalarının kaplamaması iāin hikmet ve hakikat, řehamet ve hūrriyet saāan Kur'an gūneřinin altına girmek vecibe-i mukaddesenizdir.

Sizin şanlı ecdadınız İslām dinini saf ve hurafattan azade bulunca, ona son derece bir samimiyetle bağlandılar. Bu din ile akıl ve mantık arasında fevkaledede bir mūnasebet gōrdūler. Bu dinin ihtiva ettiği emir ve yasakların, insanın fitri seciyelerini inkişaf ettirecek bir mahiyette olduğunu idrak ettiler. O'nun saf ve ulvi esaslarıyla ruhlarının terbiye, seciyelerini takviye ederek kendilerine şanlı ve şerefli bir mazi kazandılar.

İslām dininin rehberliğini yapan ve cihanı ilim ve marifetle hayrete dūřüren, insanlığa hidayet ve fazilet gōtūren o ecdadınız hurafeye değil marifet ve hakikata meftun idiler. Batılın değil hidayetini aşığıydılar.

Onlar İslām dininden aldıkları nur ile hurafat ile hakikatın, dalalet ile hidayet farklarını hakkıyla temyiz ve tefrik ettikleri iāin zulūmattan nura, tedenniden tekamūle yūkseldiler; refah ve saâdetle, řevket ve izzetle yařadılar. Hakikatı rehber edinerek ateřin bir řevk ve heyacan ile İslāmın sancađını dūnyanın her tarafında dalgalandırdılar; būtūn cihanı istila edecek kadar bir azamet ve řevket izhar ettiler.

“İnsanın ibadetsiz olamayacađını gōz ōnūne alarak gelecek neslin, Cenab-ı Hak'a karřı kulluk vazifelerine azami hassasiyet gōsteren, řuurlu fertler olarak yetiřmeleri iāin gerekli her tūrlū gayreti gōstermekle mūkellefsiniz.”

İnsan esma ve sıfat-ı ilahiyenin en cāmi bir ayinesidtir. Onun kıymeti ve deđerı esma ve sıfatın tezahūrū nisbetindedir. Bu noktadan insanın kadir ve řerefı âlidir, makamı ve rūtbesi yūksektir. Allah Teâlâ, dūnya ve ahireti insan iāin, insanı da marifeti ve muhabbeti iāin halk etmiřtir. Bu gayenin tahakkuk etmesi ancak taat ve ibadet ile

---

mümkündür.

İbadet ise, kulun Allah Teâlâ'ya karşı ta'zim, hamd, şükür gibi vazifelerini O'nun emrettiği tarzda yerine getirmesidir. İnsan bu sayede hukukullahı riayet etmiş ve hukuk-u ibadî da bi-hakkın yerine getirmiş olur. Onun iki dünya saâdeti, bu vazifeleri itina ile yerine getirmesine bağlıdır.

İnsanın fitrı vazifesi ibadettir. Zira insanın acz'i nihayetsizdir. Kudreti hiçbir zaman aczine galib olmaz. O acz ve zaaf içerisinde doğar, Allah'ın sonsuz nimet ve ihsanlarıyla hayatını idame ettirir ve yine acz ve zaaf içerisinde ölür.

Evet, insan, acz ve zaaf üzerine yaratılmıştır. Halbuki, hayatı bela ve musibetler, keder ve elemelerle doludur. Bu fitrattaki bir insan, kendisini teselli edebilecek, nihayetsiz ihtiyaçlarını görüp, onu nihayetsiz düşmanlarından emin kılacak bir merciye, bir istinad ve istimdad noktasına her zaman muhtaçtır. Bu, bütün insanların ortak mizacıdır. Evet, insan sıkışıp daraldığı, ümitleri yıkıldığı, düşünceleri tahakkuk etmediği, üzerine hastalık ve müsibetlerin bütün ağırlıklarıyla çöktüğü hengamlarda, ruhunu saran kâbusları dağıtacak, kalbini teskin ve teselli edecek bir dergaha ilticaya muhtaçtır. Bu dergah ise **“her şeyin dizgini elinde, her şeyin hazinesi yanında, mekândan münezzeh, acizden müberra, kusurdan mukaddes, nakısdan mualla bir Kadir-i Zülcelâl, bir Hakim-i Zülkemâl, bir Rahim-i Zülcemâl”**in dergahıdır.

İnsan: Cenab-ı Hakk'ın sonsuz ihsan, ikram ve nimetleriyle beslendiğini düşünerek O'na karşı hemd ve şükür vazifesini, nihayet tevazu ve mahviyet içerisinde yerine getirmekle mükelleftir. Bu ise, ancak ibadetle olur. İbadet eden insan, bu dünya misafirhanesinde, Allah'ın emri dairesinde oturup kalkar, yiyip içir, her türlü fiil ve hareketlerini O'nun emirlerine göre tanzim eder. Başkasının değil, ancak Allah'ın kulu olarak yaşar. Bu kulluk onu, hakiki insaniyete, gerçek şerefe, haysiyet ve ismete kavuşturur. Zaten insanların yaratılış gayesi ibadet ile bu şerefe nail olmaktır. Nitekim, Cenab-ı Hak Zariyat suresinde:

“Ben cinleri ve insanları, ancak bana ibadet etmeleri için yarattım.” (Zariyat, 51/56)

buyurmaktadır. Diğer bir Ayet-i Kerimede de şöyle buyuruyor:

“Ey insanlar! Sizi ve sizden evvelkileri yaratan Rabbinize ibaret ediniz ki, takva mertebesine nail olasınız. Ve yine Rabbinize ibaret ediniz ki, Arz'ı size döşek, semayı binanıza dam yapmış; ve semadan suları indirmiş ki, sizlere rızık olmak üzere yerden meyve vesair gıdaları çıkartsın. Öyle ise Allah'a misil ve şerik yapmayınız. Bilirsiniz ki, Allah'tan başka Ma'bud ve Hâlıkınız yoktur.” (Bakara,

Evet, Cenab-ı Hak, semavatı güneş ve yıldızlarıyla, zemini deniz ve karalarıyla en mükemmel bir surette yarattı. Ve insanı o muhteşem kâinat ağacından, ilminin hassas ölçüleriyle ince eleklerden geçirerek, en mükemmel bir meyve olarak süzdü. O küçük insanı, bu muhteşem kâinatın bir hulasası haline getirdi.

İnsanın ruhuna, her biri kâinattan daha kıymetli latifeler yerleştirdi. Ona her nev'i güzellikleri seyredebilecek bir göz, yiyeceklerin ayrı ayrı tadlarını zevkedebilecek bir dil verdiği gibi, bu duygularla elde ettiği müşahadeleri, zevkleri, ilim ve marifete çevirecek bir akıl ihsan etti. Ve insana, gerek kâinattan süzülerek onun imdadına gönderilen nimetleri ve gerekse kendi vücuduna yerleştirilen maddi ve manevi ihsanları takdir edebilecek bir vicdan lutfetti.

Hem o insanın sinesine, bu sonsuz ihsan ve ikramlara karşı, nihayetsiz bir muhabbetle mukabele edebilecek bir kalb yerleştirdi.

İnsan, kendisine hediye edine o akıl ile sadece bu dünya için yaratılmadığını kendisinin, vazifesiz ve gayesiz olamayacağını idrak eder.

Vicdanıyla ona yapılan bu sonsuz ihsanlara karşı Rabbini ta'zim ve O'na hamd ve şükretmesi gerektiğini bilir.

Ubudiyetini yalnız Allah'a hasreder. O'na misil ve şerik koşmaz. İnsanın kalbindeki Allah sevgisi ancak ibadet ile tezahür eder, inkişaf edip kuvvet bulur.

Ve kalbiyle ancak Allah'a muhabbet eder; sevmeye layık bütün mahlukatı da yine O'nun hesabına sever.

Faraza, insan dinen ibadetle mükellef olmasa bile ondaki akıl, kalb ve vicdan Allah'a ibadeti ve itaati emreder. Zira, bunları ancak ibadet tatmin eder.

Hiçbir şeye ihtiyacı olmayan O Ganiyy-i Mutlak'ın bizim ibadetimize ihtiyacı olmadığı açıktır. Bilakis, biz ibadete muhtacız.

İster istemez varacağımız o mahşer meydanında, o dehşetli hesap gününde Cenab-ı Hak biz insanlara:

“Ey kullarım! Ben sizleri yoktan var ettim. Sizin nihayetsiz ihtiyaçlarınızı yerine getirmek için bütün kâinatta olan nimetlerimle size teveccüh ettim. Vakti vaktine ihtiyaçlarınızı yerine getirdim. Ben dünyada rahmet ve inayetimle sizinle beraber idim. O zaman biz kiminle beraberdiniz? Hamd ve ubudiyet bana hayık iken siz beni unutup şükür ve

---

ubudiyetinizi kimlere takdim ettiniz?"

dediğinde ne cevap vereceğiz? O mukaddes huzurda ar, utanma ve daha dehşetli olmayacak mıdır? İşte, kafirlere; *"Keşke toprak olsaydık."* dedirten de bu halden gelen şiddetli mahcubiyet olsa gerektir.

Evet, insan ibadetsiz olmaz. Zira ibadet insanın, **"bu misafirhane-i dünyada, aciz ve fakir kalbine kut ve gıda ve elbette bir menzilin olan kabrinde gıda ve ziya ve herhalde mahkemesi olan mahşerde şeref ve berat ve ister istemez üstünden geçeceği sırat köprüsünde nur ve buraktır."**

İslâmiyet de ibaretsiz düşünülemez. Bu hakikatı şöyle bir misalle izah edelim.

Bir Müslüman köy düşününüz. Bu köyde ezan okunmasın. Hiç kimse *-ne bayram, ne cuma, ne de vakit-* namazlarını kılmasın. Hiçbir fert oruç tutmasın, zekât vermesin, hacca gitmesin. O köyde yaşayanlar Kur'an okumasın, haram-helal tanımasın, farz-vacib nedir bilmesinler. Kalblerinde Allah sevgisi ve korkusu bulunmasın. O'nun nimet ve ihsanlarına karşı, hiç kimsenin hatırına hamd ve şükür etmek gelmesin...

Böyle bir köyün ahalisi, Kur'an-ı Kerim'in açtığı cadde-i Kübraya, Peygamber Efendimizin (ASM) hayat tarzına, başta Sahabe-i Kiram olmak üzere bütün evliya ve asfiyaya, bütün müçtehid ve mücedditlere, müfessir ve muhaddislere ve nihayet umum abid ve muttaki insanlara muhalif düşmezler mi?

Evet, İslâm sadece nazari ve vicdani değildir. Kur'an-ı Kerim'de birçok ayet-i kerimede imandan sonra hemen salih amel zikredilmekle salih amelin, imanın bir tezahürü olduğu ders verilmektedir.

İbadetle ilgili açıklamalarımıza Bediüzzaman Hazretlerinin, İşaratü'l İ'caz tefsirindeki şu güzel ifadelerle son verelim:

"... insanın (O) yüksek ruhunu inbisat ettiren ibadettir, istidatlarını inkişaf ettiren ibadettir, meyillerini temyiz ve tenzih ettiren ibadettir, emellerini tahakkuk ettiren ibadettir, fikirlerini tevsi ve intizam altına alan ibadettir. Zahiri ve Batını uzuvlarını ve duygularını kirleten tabiat paslarını izale eden ibadettir, insanı muhakkak olan kemalatına yetiştiren ibadettir, abd ile Ma'bud arasına en yüksek ve latif olan nisbet, ancak ibadettir. Evet kemalat-ı beşeriye'nin en yükseği şu nisbet ve münasebettir."

Evet peygamberlerin gönderiliş hikmeti, imanın esasları ile İslâm'ın şartlarını insanlara ta'lim etmektir. Yani, onların kalblerine başta Allah'a iman olmak üzere, bütün iman hakikatlarını yerleştirmek ve bu imanlarını kemale erdirecek ibadet vazifelerini onlara hakkıyla öğretmektir. İnsanın imanı, ancak bu ibadetlerle tekemmül eder. Bir kulun Allah indindeki değeri O'na karşı kulluk vazifesinde göstereceği hassasiyet ve itina nisbetindedir.

İbadetsiz iman bir meyve çekirdeğine teşbih edilirse, ibadetler onu geliştiren ve meyvedar bir ağaç hâline getiren sebeplerdir. Biri güneş ise diğeri hava, biri toprak ise diğeri su hükmündedir.

Peygamberler ve evliyalar dahil hiçbir mü'min bu ibadet mükellefiyetinden istisna edilmemiştir. Hiçbir hususi fazilet ve meziyet, ibadet farızasının yerine kaim olamaz.

“Maarif politikanızı, imanlı, faziletli, ilim ve irfan sahibi, âli ruhlu, ulvi kalbli, yüksek seciyeli, vatanperver, şahsi menfaatini umumun menfaatine feda eden, örf ve adetlerine bağlı karakter sahibi bir nesil yetiştirecek şekilde tesbit etmelisiniz.”

İnsan unsurunun terbiye ve ıslahı eğitimde temel bir politika olarak benimsenmelidir. Cenab-ı Hak, manzume ve sistemleriyle bu âlemi hep insana göre tertip ve tanzim etmiştir. Bu kâinattan hasıl olan bütün nimetleri ona teveccüh ettirmiştir. Kısacası, kâinatın yaratılmasından maksat insandır. Kâinatın en büyük neticesi, en ehemmiyetli gayesi insandır. İnsan, kâinattan süzülen en lâtif maye, en kıymetli hakikattir. Öyleyse, en büyük himmet ve gayret, insan unsurunun ıslahına, terbiyesine, ahlâk ve faziletinin tekmieline sarfedilmelidir. Bozulan ve laçkalaşan bütün içtimai çarkların yenilenmesi ve hayat bulması için tedavi, kalp ve dimağdan başlatılmalıdır.

Bu ise kalbin iman ile tenevvürüne, fikrin de ilimle terakki ve tealisine bağlıdır. Evet, insan unsurunun terbiyesinde, akıl ile kalbin, ilim ile inancın imtizacı zaruridir. Ta ki, âlicenap hassas ruhtar, fazıl dimağlar, ateşin kalpler, ahlâklı ve necip simalar yetiştirilebilsin.

Maneviyatsız ilmin beşeriyete felah ve huzur yerine şüphe, tereddüt, hatta ızdırap verdiği bir hakikattir. Gençlerimiz bir taraftan fûnûn-u ceddede terakki ederken, diğeri taraftan huzur ve saâdeti temin ve tesis edecek manevi ilimlerle techiz edilmelidir.

Şurası açıktır ki, eğitim ve öğretimde, sadece akıl nazara alınırsa, genç nesiller şüphecî, isyankâr ve anarşist olurlar. Yalnız kalb nazara alınırsa, o zaman da mutaassıp olurlar. Bu muvazenenin dikkate alınmasında bilhassa zaruret vardır. Ancak bu muvazenenin teessüsüsüyle, milletinizin cevher-i ruhunda temerküz eden

---

rabbani ve lahuti bir feyz ve fazilet, mevcudiyetinizin sütun ve rükünlerinin teşkil eden sınıf ve tabakaları, ziyasıyla ihata edip, taht-ı murakabesinde terbiye etmekle -biiznillah- saâdetli ve şehametli bir medeniyeti tevliid edecektir.

“Vicdanın ziyası ulûmu diniyedir. Aklın nuru fûnun-u medeniyedir. İkisinin imtizacıyla hakikat tecelli eder. O iki cenah ile talebenin himmeti pervaz eder. İftirak ettikleri vakit birincisinde taassub, ikincisinde hile, şüphe tevellüd eder.” (Bediüzzaman)

Bu ali, nezih melekelerle hayatın gayesi tahakkuk eder.

Maarif politikanızı tesbit ederken şu hakikatı daima göz önünde tutmalısınız: *Bütün faziletlerin menbaı iman-ı billahtır.* Kemali ise marifetullah, muhabbetullah ve aşk-ı ilahi gibi pek ali hasletlerdir. Hayr-ı ala ve kemal-i insani bu lahuti faziletlere mazhariyettir. Ruhun mertebe-i kemali bununla tahakkuk eder. İnsanın bunlara nailiyeti kâinatı tefekkür ve teemmül etmesiyle mümkündür. Bu ise ilim ve irfana mütevakkıftır.

İnsan Cenab-ı Hakk'ın vücud-u akdesine şehadet eden bu bedi hakikatları hikmet nazarıyla temaşa ettikçe ruhen yükselir, alken inkişaf eder. Halıkın azamet ve kudretini böylece idrak eder. Bu vesileyle Cenab-ı Hakka takarrub edince onda latif hisler tezahür eder, marifetler, muhabbetler husule gelir. Bu hikmete binaen Kur'an-ı kerim'in birçok ayetleri insanları tefekküre ve asar-ı kudreti temaşaya davet eder.

Cihanda aziz olma istiyorsanız, fazilet ve imanı, ilim ve serveti bir merkezde cem ediniz. Her şeyden feragat edilse bile faziletten, ilimden, imandan ve irfandan feragat edilemez. Zira her iki hayatın huzur ve saâdeti, izzet ve şerefi bunlarla kaimdir. Hem sizin gibi efkar-ı ulviye sahibi insanları ancak bu hakikatlar işba edebilir.

Milletinizi ebed müddet payidar etmek isterseniz; evlatlarınızın kalblerini imanla intibaha getiriniz, ruhlarını Ahlâk-ı hasene ile techiz ediniz, akıllarını irfanla tenvir ediniz. Gençlerinizi sefahat ve sefaletin tahakkümünden ancak bu hal ile muhafaza edebilirsiniz.

Maneviyatla mecz olmayan bir şecaat, kahramanlık ve fedakârlığın tesiri azdır. Faydadan ziyade zarar getirir.

Maneviyata malik olmayan fert veya ailelerden, metin ve kavi bir millet teşekkül edemez. O halde, nesl-i cedidi dinin elmas zinciriyle bağlayınız. Tâ ki, istikbalinizi sağlam temeller üzerine bina etmiş olasınız. Din, millet, vatan, devlet, namus öyle ulvi hakikatlerdir ki, ne çiğnenir, ne de çiğnettirilir. Hayat ancak bunlar için feda edilir. Bunlara muhabbet hakiki insanlarda bulunur.

Marifet ruhun gıdası, aklın istinadgâhıdır. Bir milletin varlığı, kıymetli, derece-i ilim ve irfanı ile anlaşılır. İrfandan, faziletten, mahrum bir milletin kendini muhafaza etmesi ve yaşaması imkânsızdır.

Gelecek nesillerinizin ruhlarını ilim ve irfana rabtediniz. Çocuklarınızı bu şuurla yetiştiriniz; Tâ ki cehalet cehennemine düşmesinler.

Bir milletin mevcudiyetini kemiren, bünyesini sarsan yegane sebep cehalettir. Bütün fenalıkların menbaı, hastalıkların sebebi, bütün felaketlerin amili cehalettir.

Zulüm ve istibdadın en metin istinadgâhı cehalettir. İnsaniyetin en korkunç düşmanı cehalettir. Cehalet bütün rezalet ve ızdırabların menbaı ve madenidir. Mevhibe-i ilahiyenin en hayırlısı ilim ve irfan olduğu gibi, müsibetlerin de en şerlisi cehalettir.

Evet cehalete düşen fert ve cemiyetler kolaylıkla felaketlerden, belalardan kurtulamaz ve saâdete, fazilete ulaşamazlar.

Kendi istekleriyle cehalete düşen milletlere merhamet edilmediği gibi, onlar Allah'ın inayet ve yardımına da mahzar olamazlar.

Cehalet, insanların necip hislerini mahveder. Kudret-i fikriyelerini siler süpürür. Cahilin tedvir ve tedbiri, tefekkür ve mülâhazası ruhsuzdur. Çünkü hakkı batıldan, hayrı şerden temyiz edemez. O, tahakküm ve istibdadı altına aldığı bir milleti tahrib eder, felaket ve sefaletlere sürükler. Heyet-i içtimaiyeyi sarsar. Neticede o milleti inhizamdan sefalete, sefaletten inkıraza ve hidayetden dalâlete götürür.

*"Yıllarca, asırlarca süren uykudan artık,
Silkin de: Muhitindeki zulmetleri yak, yık!
Bir baksana: Gökler uyanık, yer uyanıktır;
Dünya uyanırken uyumak maskaralıktır!
Eyvah! Bu zilletlere sensin yine illet..."*

*"Ey derd-i cehâlet, sana düşmekle bu millet,
Bir hâle getirdin ki: Ne din kaldı, ne nâmus!
Ey sine-i İslâma çöken kapkara kâbûs,
Ey hasm-ı hakiki, seni öldürmeli evvel:
Sensin bize düşmanları üstün çıkaran el!"*

*"Ey millet, uyan! Cehline kurban gidiyorsun!
İslâm-ı da "batsın!" diye tutmuş, yediyorsun!
Allah'tan utan! Bâri bırak dini elinden...
Gir leş gibi topraklara kendin, gireceksen!
Lâkin ne demek bizlere Allah ile iskât?
Allah'tan utanmak da olur ilm ile... Heyhât!"*

(Mehmed Akif ERSOY)

Bütün rezalet ve sefaletlerini, inkiraz ve izmihlallerin sebebi taharri edilirse cehaletle karşılaşılır. Bu menfur illetin tedavisi ise ancak ve ancak ilim ve irfan ile olur.

İnsan ilim ve irfanın tekemmülüyle düştüğü cehalet çukurundan çıkabilir. Alemde ilimden daha müessir, daha kuvvetli bir bedie tasavvur edilemez. O öyle bir şems-i mücelladır ki, tecelli ettiği yerleri cinan-ı cennete çevirir.

İlim öyle bir nurdur ki insan onun sayesinde hak ile batılı, hayır ile şerri, menfaat ile zararı tefrik edebilir. Onun faydası pek çok ve gayesi pek ulvidir. Zira insanîyetin intizamı, nezahet dairesindeki devamı ve kemalata nailiyeti ancak ilim sayesinde olur. İlim öyle bir kudsi meziyettir ki, tecelli ettiği gönüllere, ihata ettiği muhitlere başka bir hayat, başka bir fazilet, bir saâdet verir. İlimden, irfandan mahrumiyet ise en büyük felakettir, şekavettir. Ondan mahrum olan kalplerde, onun tecelli etmediği sahalarda fazilet güneşi doğmaz, saâdet yıldızları parlamaz, terakki menbaları kaynamaz, fazilet goncaları, marifet çiçekleri açmaz, hakiki medeniyetten eser görülemez.

“Bütün ulum-u hakikiyenin esası, menbaı, nuru, ruhu marifetullahtır.” Çünkü her ilmin kıymeti temin edeceği fayda ile ve gayesinin ulviyetiyle mütenasibdir. Bu noktayı nazardan marifetullahın ulviyeti nihayetsizdir, ehemmiyeti ve kıymeti her tasavvurun fevkindedir.

Bir milletin tedenni ve izmihlalinin en önemli sebeplerinden biri de dini ve milli seciyel ve milli seciyelk yabancı kültürlerin ve adetlerin tesirine girmesi ve böylece kendi örfünden, adetinden, inancından ve öz cevherinden kopmasıdır.

Fertlerinde din ve millet hissi, şuurlu bir şekilde inkişaf etmeyen milletler yabancı kültürlerin karşısında daima eriyip yok olmaya mahkûmdurlar. Tarih bu hakikatı şahitler ile gösteriyor.

Bugünkü dünyanın çalkantıları arasında mevcudiyet ve bekanızın, vahdet ve istikbalinizin muhafazası ancak hamiyet-i diniye ve milliye ile olur. Onu daima canlı tutup yaşatırsanız, ecdadınızın ruhunu da ihya etmiş olursunuz.

Evlatlarınızı o ecdadınızın ruhuna rabt etmek için, o hamiyet-i diniye ve milliye tesirinde tutunuz. Zaten ecdadınız da bu itikad ve bu ruh sayesinde o harikulade celadet ve cesaretleriyle temayüz etmişlerdi. Ve inkârı kabil olmanın inkişafı, şan ve şevketleri hep bu iman, bu ruh sayesinde olmuştur. Ve bu ateşin ruhu kahramanlar daima müstakil ve hakim yaşamışlardı. Sizin de hayatınızın devamı, istiklali için onların en esaslı seciyelerini nazar-ı itibara almanız ve imanları kadar sadık, iradeleri kadar metin bir nesil yetiştirmeniz elzemdir.

“İstikbalde mümtaz bir seviyeye gelebilmek için nesl-i cedide ecdadınızın cihanı hayrette bırakan, şan ve şerefle dolu tarihini en kâmil mânâda öğretiniz.”

Tarih bir kavmin, bir milletin azamet ve şerefini, teali ve terakkisini, inkiraz ve izmihlalini ortaya koyan en sadık şahittir. Tarih bir milletin mihengidir mizanıdır, bir mukayese unsurudur. Hangi sebepler ile yükselip zirveye çıktığımızı ve yine hangi sebeplerle gerileyip sukut ettiğimizi fehmetmek için tarihe vukufiyet şartır. Bu noktâ-i nazardan tarihimiz nesl-i cedide ibretengiz ve ihatalı bir nazarla ders verilmelidir. Tarihin muhakemesi ve felsefesi derinden derine tahkik ve tahlil edilmelidir. Bir millet ancak tarihinin iyi ve kötülüklerini, ibretengiz derslerini unutmamak sayesinde istikbâlini kurtarabilir.

İnsanlar geçmiş zamanın hâtıratı ile zaman zaman ne şeyâb olduğu gibi, milletler de mazinin irfan ve şehametini yâdederk maddi ve manevi hayatlarını inkişaf ettirirler. İnsan, milletlerin sergüzeşt-i hayatlarını, beşeri kültür ve medeniyetlerin cereyan ve inkişaf tarzlarını açık bir surette tarihin sahifelerinden okuyabilir. Zira zihinler nisyan ile malûl olsa da, hakikatlar tarihin yapraklarındandır. Buna binaen tarihin, her millet için pek büyük bir ehemmiyeti vardır. Hususan, mazisi derin, ihtişamlı ve insani meziyetlerle dolu bir millet, tarihinden ayrı düşünülemez. Ebed müddet yaşamak arzu ve gayretinde olan yüksek seviyeli, akl-i selim sahibi ve milli şuurla âlûde bir milletin tarihini yaşatması onun için hayati bir vecibedir. Milletlerin intibah ve inkişafında mazilerinin pek büyük bir tesiri olduğu şüpheden varestedir. Evet,

“Zaman-ı mazi müstakbel tohumlarının ambarı ve şuunatının aynası olduğu gibi, zaman-ı müstakbel dahi mazinin tarlası ve ahvalinin aynasıdır.”

Bu gayet ehemmiyetli bir hakikattır.

Binaenaleyh, tarihte güzide eserler meydana getiren bir millet ebediyen yaşamaya lâyıktır. Hususan, dehalarıyla ve himmetleriyle medeniyet ve insanîyet namına yüzlerce, binlerce âsâr-ı âliyeyi vücuda getiren milletimiz, kıyamete kadar pâyidar olmaya lâyıktır.

Millet olarak, daima teâli ve terakki etmek için, ecdadımızın sergüzeşt-i hayatını, hususan, mukaddesata hürmet ve muhabbetini inceden inceye araştırıp tahlil etmemiz icabeder. Zira ecdadımız, örf, adet ve mukaddesatına itina ve itibar göstermekle terakki etmiştir. Ruhunda sarsılmaz bir iman, bünyesinde lâyemut bir irade-i hayat taşıyan milletler, hiçbir vakit ve hiçbir suretle ölmez ve öldürülemez. Evet, en müthiş ihanetlere, desiselere, adavetlere ve sadmelere rağmen, bu millet

---

lâyemut bir azm ile örfüne, tarihine, mukaddesatına sahip çıkarak, eğilmez yüce dağlar gibi ayakta kalmayı başarmıştır. Bin seneden beri İslâmiyet ve insaniyete kemâliyle hizmet eden şu, asilzâde millet, kolay kolay özünden, cevherniden uzaklaşmamış, aslına bağlılıktan vazgeçmemiş ve geçmezde...

Silkinip kendine dönme, derlenip toparlanma şuuru bu milletin çekirdeğinde mevcuttur. Tarihte Selçuklu hanedanının izmihlâlinin akabinde Osmanlı hanedanının hemen ihyası bunun bariz şahididir.

Dahili ve harici rüzgârların tesiriyle Selçuklu hanedanın ahengi sarsıldı, nizamı bozuldu ve neticede hanedan çözüldü. Fakat, hanelerin, aile ocaklarının bünyesi sağlandı. Ahengi, nizamı yerinde idi, fertler salabetliydi, faziletliydi... ruhlarında cihanşümül bir İslâm İmparatorluğu ideali hakimdi. Bu yüzden Selçuklu saltanatı çözülmür çözülmür, hemen yerine küçük bir beylikten koca Osmanlı saltanatını çıkardılar ve asırlarca ihtişamlarını sürdürdüler.

Osmanlının ahlâkı civanmertlik, mesleği cihad idi. İslâmiyetin insaniyete bahşettiği ulvi hakikatları hayatlarına tam manasıyla tatbik ediyorlardı.

Ruhlarının azameti, himmetlerinin derecesi şuur ile imanın kaynaşmasından tezahür etmişti.

Emsalsiz seciyeleriyle yalnız Osmanlı Devletinin değil bütün insanlık aleminin de yüzünü ağartmışlardı. Çünkü onlar söz götürmez azamet ve celadetleriyle, vefalı, şefkatli, medeni ve alicenab insanlardı. Onların fütihat ve muvaffakiyetlerinin yegane sebebi hak ve hakikatı rehber etmeleri, şecaat ve cesaretlerini iman ile, irfan ile kaynaştırmalarıydı.

Kahramanlıklarını faziletleriyle takviye ederek dünyanın en kuvvetli milletlerinden oldular. Aynı zamanda ilim, irfan noktasında da zirve-i kemalde idiler. Onlar bir elleriyle kılıncın şanını, diğeriyle dekalemin hakkını ifa ettiler. İlim, irfan noktasında tefeyyüz ettikleri gibi sanat ve marifetin de vasita-yı intişarı oldular.

Onlarda merhamet ve şefkati ihtiva eden kurtarıcı bir ruh vardı. Bu ruh, onları ayak bastıkları yerleri hakikaten bir huzur, bir irfan sahası halien getiriyordu.

Onlar, bayrakları altına giren her kavime, her ferde eman, refah ve saâdet veriyorlardı.

Onlar, hakiki terakki ve tekâmülün, saâdet ve huzurun, Ahlâk ve faziletin ancak İslâmiyetin insaniyete bahşettiği hakikatlarla mümkün olacağına inanmışlardı.

Bu bakımdan kendileri hakiki Müslüman oldukları gibi tesis ettikleri hükümetler de hakiki birer İslâm hükümetleri idiler.

Burada şu ehemmiyetli sorular akla geliyor:

- Onların imanlarının, fikir ve dehalarının, şecaat ve heyecanlarının mihrak noktası neydi? Acaba bunlara semadan bir ilahi maide mi inmişti?

- Onları hamaset, feragat, aşk ve umut duygularını şahikasına çıkararak sebep neydi? Onların iklimlerine esen o kudsi nesimler, o saadet rüzgârları, o tatlı ve bereketli havalar hangi menzil-i mukaddeseden esiyordu?

- Acaba bunlara bu şevki, bu enerjiyi kimler üfledi? Belli ki bu iş, mahdut düşüncelerin işi değildi. Bu teşebbüs fikrini nereden aldılar? Yetmiş iki sınıfı bir pota içerisinde eritip, pişirip terbiye eden ve devletler arasında en yüksek seviyeye çıkararak, asırlarca kıt'adan kıt'aya hükümferma olan bir devlet-i aliyeyi nasıl ihya ettiler?

Cenab-ı Hak rahmetinin muktezası olarak Anadoluya; Mevlânalar, Edebâliler, Yunuslar gibi nice erenler, nice necip simalar, ziyâdar mürşitler, hârikulâde zekâyâ sahip âl-i himmet gayûr mütefekkirler ihsan etti. İşte bu âlicenap zatlar, milletin manevi mimarları ve rehberleri oldular. Bunlar, tarihimizin semâsından ufûl etmeyen fazilet yıldızlarıdır. Tarihimiz, onlara sayesinde Avrupa ve Amerika gibi milletlerin mazisine nasip olmayan seciyeli ve seviyeli bir şeref kazanmıştır. Amerika henüz keşfedilmemişken, Ruslar canavarlar gibi birbirine saldırırken, Avrupa cehalet sisi altında, zulüm ve vahşetin cehenneminde kavrulurken ecdadımız hikmet ve adâletin, ilim ve irfanın, şân ve şerefin şahikasındaydı... İftiharımıza vesile olan böyle fazilet abideleri eğer Avrupa milletlerinin tarihinde olsaydı, emin olunuz ki, onları altın harflerle yazar, yıldızlar kadar levhalar yapar, semalara kadar yükseltirlerdi. Hamiyet-i diniye ve milliye sahibi bir edibimiz Avrupanın bu hissiyatına tercüman olma sadedinde; "... bir İngiliz vatandaşına Shakespeare'i İngiliz edebiyatından silmeye karşılık altın kaynağı Hindistan'ın tekrar geri verilmesini teklif etseler bunun kesinlikle reddedileceğini" ifade ediyor.

Maalesef bizde ise, tarihimizin semâsında celâdetiyle, irfan ve imanı ile parıldayan nice fazilet güneşleri nisyan bulutlarıyla perdelenmiştir. Bu perdeleri kaldırmak, bulutları dağıtmak, bizim için dini ve milli bir vazifedir. Ta ki, mazinin ihtişamını, meziyetlerini bütün berraklığıyla gösterelim, yaprak yaprak okutalım, nesl-i cedide onu tarihin sadık lisaniyle anlatalım... Ancak böylece şanlı tarihimizin hakkını yeniden iade etmiş oluruz. Onun hakkını vermeden, onun zevkini tam yaşamadan yalnız bu günün zevk ve neş'esini hissedip duymak milletimizi ebed müddet yaşatamaz.

Allah (C.C.) korusun, şu devlet; milleti millet yapan değerlerden koparsa, mevcudiyet ve bekâsını, vahdet ve istikrarını muhafaza edemez. Tarih şahittir ki, ecdadımız ne zaman dinine, diline, örf ve âdetlerine temessük etmişse terakki etmiştir. Kendi ruh ve kabiliyetine münasip olmayan kültür, örf ve adetler bu milletin bünyesini tamirden ziyade tahrip eder, tezelzüle uğratır.

Milletimiz için diğer bir tehlike, tarihiyle arasında ruhi ve hissi bir uçurumun bulunmasıdır. İstikbâl ancak bu uçurumun bulunmasıdır. İstikbâl ancak bu uçurumun

---

süratle doldurulup hatt-ı muvâsalanın temin edilmesiyle garantiye alınabilir. Bu uçurumun dolması için, hayatını, dinine ve milletine vakfedecek, bütün kıymetli mefhumların kaynağı olan tahkiki imana sahip, iradeli, iffetli, âli seciyeli, mazi ile hâlin muhasebesini yapacak, dirayetli, münevver bir neslin yetiştirilmesi lâzımdır. Ta ki, kaybettiğimiz cevheri, ilmin, irfanın ışığında arayıp bulalım. En sağlam, en emin ve en metin yol bu olsa gerektir.

Elbette bir millet için ilimde, irfanda teceddüt ihtiyacı o milleti ruhundan koparmamak, ona mazisini, tarihini unutturmamak şartıyla fayda verir. Selametli, emniyetli yol, ecdadın ruhunu tahlil, seciyesini tetkik ederek, bunu vicdan-ı milliye maletmek, halkı bu noktada tenvir ve irşad ederek teceddüde adım atmaktır.

Bir milleti muhafaza eden ve onu diğer milletlerden ayıran, o milletin inancı, örfü, adetleridir. Bir Yahudi, bir İngiliz, yahut bir Japon dünyanın neresinde olursa olsun kendi milletinin inanç, örf ve adetlerine bağlı olarak yaşar. Milleti gibi düşünür, onun gibi yer, içer, giyinir, kuşanır. Milli Ahlâk ve seciyelerini aynen muhafaza eder. Bir millet için en korkunç şey, mağlubiyet veya mahkûmiyet değil, kendi mukaddes değerlerinden soyunarak başkasının kültürüne, örf ve an'anesine tabi olmasıdır. Çünkü, mağlubiyet, mahkûmiyet gibi musibetler muvakkattır. Dün mağlup ve mahkum olan bir millet, mukaddes değerlerini kaybetmediği takdirde, bugün galip ve hâkim olabilir. Bir zamanlar sukut etse de, daha sonra suûd edebilir, inhitat şevkete, zillet izzete döner. Müthiş ve korkunç felaketler içinde inkıraza, inhizama mahkum olan milletlerin iman ve mukaddesatlarına bağlılıkları sayesinde dirildiklerini, mağlub iken galib, mahkûm iken hâkim olduklarını gösteren birçok misaller tarihte mevcuttur.

Bugün hepimize düşen ortak vazife, cihana nümune-i fazilet olan asil milletimizin tarihine, şahsiyet-i maneviyesine, irfanına, inancına, örfüne, âdetine hürmet etmek ve onu yaşayıp yaşatmaktır. Buna hem dinen, hem de vicdanen mecburuz. Bu sadece bir vecibe-i iman ve vicdan değil belki bir vecibe-i insaniyedir. Eğer biz dörtbaşı mamur, sağlam, şerefli ve haysiyetli bir hayatla ebediyen yaşamak istiyorsak, tarihimizden, ecdadımızdan bize miras kalan şu maddi ve manevi hazinelerden a'zami derecede istifade etmek mecburiyetindeyiz. Cidden şu necip milletin sergüzeşt-i hayatı haşmetli, şerefli ve zevkli menkıbelerle dolup taşmaktadır. Bunlar kıyamete kadar söylenip yazılsa bitmez denilse sezâdır.

Kur'an-ı Kerim peygamber kıssalarını zikrederek mü'minleri tarihten ders almaya davet ettiği gibi, birçok âyet-i celilede de

“Yeryüzünde seyahat ediniz! Sizden önce gelip geçen kavimlerin haline ve yalancılara âkıbetine ibretle bakınız...”

---

emirleriyle onlara, tarihte cereyan eden hadiselerle nazar-ı ibretle bakmalarını, inceden inceye tahkik ve tahlil etmelerini ferman buyurur.

Şu da ehemmiyetli bir noktadır ki, tarih sadece harplerden, muzafferiyetlerden, mağlubiyetlerden ibaret olmayıp, milleti millet yapan unsurların bir mecmuasıdır. Bu unsurlar din, dil,kültür, örf ve Ahlâk gibi manevi değerlerdir. Bu sebeptendir ki, tarihi bu değerlerle beraber mütâlâa etmek gerekir. Bütün muzafferiyetlerin, terakkilerin temelinde bunlar yatmaktadır. Bu değerler her milletin manevi hayatını meş'aleleridir. Tecrübe edilmiş bir hakikattir ki, manevi meş'aleleri sönen bir milletin hayatı gevşer, kanı kurur, bedeni felce uğrar, belki de izmihlal ve inkızaza gider.

Bu hakikat, şuur-u umumiye alâkadar eden en büyük bir hayati mes'eledir. İstikbâli nurlu ve saâdetli bir devreye kalbetmek için, mezkur manevi değerleri ecdadımız gibi, şuurla kaynaştırıp, lâhûti bir feyz ile hayata mal etmeliyiz. Böylece, İslâmiyet'le mezcolmuş şu Müslüman Türk milletinin şahsiyet-i maneviyesindeki kâbiliyet-i temeddünü enzâr-ı âleme yeniden arzedilecek ve O, eski satvet ve haşmetiyle bütün milletlere rehber olacak bir mevki-i muallaya oturacaktır. İstikbâl buna hamiledir. Evet, milli şuurla alûde, imanlı, faziletli, gayretli nesl-i cedid bu hakikatı, biiznillâh tahakkuk ettirecektir.

“Cenab-ı Hakk'ın, Kur'an-ı Kerim'deki 'Hepiniz Allah'ın ipine beraberce sarılınız ve tefrikaya düşmeyiniz.' emrine uyarak, bütün millet fertlerini Kur'an etrafında birleştirmeye gayret ediniz.”

Bir milletin derece-i irfan ve medeniyeti, fertlerinin birbirine karşı ibraz ettikleri ülfetle mütenasibdir. Bir milletin beka ve tealisi kuvvetli olmasına bağlıdır. Kuvvetli olmayan bir millet dahili ve harici düşmanlardan kendisini muhafaza edemez. İşte bunun içindir ki, bir millet ancak kuvvetle kaim olur ve devam eder. Kuvvet ise milletin ittihad ve ittifakıyla tahakkuk eder. İşte Mükerrermeden, Medine i Münevvereye teşrif buyurdıklarında ilk iş olarak Muhacir ve Ensarı birbiri ile kardeş yaptı. Ve böylece Müslümanlar arasındaki ittihad ve ittifakı temin ve tesis etti.

Bunun devam ve muhafazası için sinelerden buğzu, hasedi çıkardı ve ruhlarda nuhabbet, şefkat ve merhamet hislerini inkişaf ettirdi.

Bu ittihad ve ittifak olmasaydı dahili ve harici tecavüzden kendilerini nuhafaza edemeyecektiler. Cenab-ı Hak da Peygaberimizin bu hareketini te yid ve tasdiklen **“İnnemel Mü minune İhvetin”(Ancak Mü'minler kardeşler.)** ayet-i kerimesini inzal buyurdu. Ayetin devamı, **“Şayet aralarında bir dargınlık zuhur ederse, kardeşlerinizin aralarını sulh edin, barıştırın.”** şeklindeydi.

Bu ayet i kerimeden açıkça anlaşılıyor ki insanlar arasındaki kardeşlik rabitalarının

---

esası, temeli imandır. İman insanlar arasında umumi bir muhabbeti ve uhuvveti tesis eden ve onların bir mukaddes nokta etrafında birleşmelerini temin eden rabitaların en muazzezidir.

Evet; **“Tevhid-i imani tevhid-i kulubu ister, vahdeti-i itikad dahi vahdet-i içtimaiyeyi iktiza eder.”**

İman, insanları alemin maverasında ve kemalatın müntehasında olan, kudret-i kahire, rahmet-i vasia ve hikmet-i bahire sahibi olan Allah'ı tazim etmekte ve ona ubudiyette birleştirir. Ubudiyet ise, müminlerin kalblerini birbirine rabteden ve onlara aksiyon şuuru aşıl原因an en büyük bir vesiledir.

İman ve ibaret fertler arasında uhuvvet ve muhabbeti temin ettiği gibi, millet fertleri ile idareciler arasında da birlik ve beraberliği tesis eder.

Milletler için en büyük tehlikelerden biri de idare edenlerle idare edilenler arasında ruhi ve hissi bir uçurumun bulunmasıdır. Bunlar arasında müşterek bir duygu, bir insicam, bir intizam temin edilmezse huzur ve asayiş nokta-yı nazarından sağlam bir netice zor teessüs eder.

Milletinizle rehberleriniz arasındaki samimiyet ve itimadın, sevgi ve saygının sarsılmamasına azami hassasiyet göstermeniz gerekir. Zira, bu itimad sarsıldığı takdirde arada uçurumlar meydana gelir, millet huzursuz olur, ruhen ve hissinden liderlerden nefret eder. O zaman fırsat düşkünüleri akıl ve hayale gelmez entrikalar çevirerek aranıza fitne sokarlar. Neticede her şeyiniz heder olabilir.

Evet Müslümanları hiçbir şey yıldırılmaz, korkutamaz. Fakat fitnealud tefrikalar öldürür. Bu bakımdan Müslümanların en korkunç düşmanı tefrikadır.

Binaenaleyh rehberlerin en ehemmiyetli vazifesi milletin kendilerine olan itimad ve samimiyetini muhafaza etmeleri ve milleti tefrikaya düşürecek hezeyanların inkişafına imkan vermemeleridir.

Şu hale göre bu noktaya itina göstermeniz vücut derecesinde zaruridir.

Halk ve idareciler arasında her yönden bir tesanüdün, bir kaynaşmanın bulunması lazımdır. Bu da iman birliği, dava birliği, gönül birliğinin tesis edilmesiyle olur. Bunun tesis edilmesi de; İslâm dininin getirmiş olduğu esasların hayata hakim kılınmasıyla mümkündür. Yani İslâmiyetin getirdiği iman, ubudiyet, uhuvvet ve muhabbetin kalplere hakim olması milleti aynı gaye etrafında toplar.

Malumdur ki, bir bedende, bütün azaların bir tek ruha bağlanmasıyla birlik hasıl olur, vücut kuvvet bulur ve sıhhat kazanır. Bedendeki azaların vazifeleri, yapıları, fonksiyon ve hususiyetleri ayrı ayrı oldukları halde, tamamı bir tek ruha bağlıdır. Ondandır ki, onun namına hareket ederler. Vazifeleri, birbirinden ayrı olan bütün bu azaların muvaffakiyetleri bir tek ruhu kabul etmelerine ve ona

---

bağlanmalarına vabestedir. O tek ruhu kabul etmeyen, ondan intisabını kesen aza mefluçtur. Demek ki, vücudun birliği ruhun birliğinden gelmektedir. Ruhun bu birleştirici ve hayati fonksiyonunun hiçbir aza yüklenemez. Ve kendisini onun yerine koyamaz. Meselâ, “göz” olmazsa, vücut mevcudiyetini, noksanıyetle de olsa devam ettirebilir. Ama ruh olmazsa, artık vücudun varlığından söz edilemez. Her bir aza, ruhun hayat ve feyzinden nasibini almakla memnun ve mes’ud olur. Her azanın, kendi uhdesine düşen vazifeyi yapmasıyla hasıl olan semereden, şereften, kemâlden bütün azalar hisselerini ayrı ayrı alırlar. Meselâ, bütün azalar müdebbirâne bir aklın tefekkür ve temkininden fayda gördükleri gibi, her bir azanın, kendi vazifesini layıkıyla yapmasından da akıl müstefid olur.

Bir millet de bütün efradı, bütün sınıf ve tabakaları ve bütün müesseseleriyle bir vücut gibidir. Bunların hayat, ittihad, devam ve bekaları da hepsini ihata edebilecek mukaddes bir mefhuma, bir şahs-ı maneviye bağlanmalarıyla mümkün olur. İşçiler-işverenler, köylüler-şehirliler, hocalar-talebeler... hasılı bütün içtimai sınıflar, o şahs-ı manevinin birer azası hükmündedirler. Biri dimağı ise, diğeri kalbi, biri gözü ise, diğeri kulağı, biri eli ise diğeri ayağıdır. İşte bütün bu azaların huzur ve sükûnunu, ittihad ve tesanüdünü, uhuvvet ve muhabbetini, mahiyetinde taşıyan ve onların ruhu hükmünde olan ancak Din-i Haktır, İslâm Dinidir. Din, bu azaların mutlak tesanüdünü temin etmekle, hayat-ı umumiyenin âhenk ve intizamını tesis eder. Bir milleti meydana getiren hiçbir organ, kendi ünvanını, vasfını, şahs-ı manevisini millete ruh yapamaz. Ama bütün bu organlar, O mukaddes ruhu kabul edebilir ve Ona bağlanabilirler. İşçisi-işvereni, talebesi-hocası, amiri-memuru ile herkes, “Allah’ımız bir, Rabbimiz bir, Hâlıkımız bir, Mabudumuz bir, Dinimiz bir, Peygamberimiz bir, Kur’anımız bir, Kiblemiz bir, Devletimiz bir, Vatanımız bir, Milletimiz bir...” diyebilir. İçtimai merkez olan havastan, içtimai muhit olan avama kadar herkes aynı “mabed” içinde toplanabilir. Bir tek dinin çatısı altına girebilir. Demek ki bu milletin ruhu, ancak din olabilir.

Din hissi, toplumda müşterek rabitaları kuvvetlendirir. Kaynağını dinden alan şefkat, fedakârlık, uhuvvet ve muhabbet, kalb ve gönülleri bir tek gaye mihrakında birleştirerek milli tesanüdü perçinler.

Bu ruhun müessiriyetinin olmadığı mıntikalarda felç baş gösterir. Evet, bugün birçok içtimai uzvumuz hayatıyetini kaybetmiş, çalışamaz hale gelmişse, araştırıldığında, temelde dini hissiyatın o uzuvlarda ihmal edilmiş olduğu görülecektir.

Bu vesileyle Bediuzzaman Hazretlerinin, kahraman ve necib Türk milletinin torunlarını ikaz ve irşad eden şu bereketli ve güzel hitabesini teberrüken arz ediyorum:

“Ey eski çağların cihangir Asya Ordularının kahraman askerlerinin torunları olan muhterem din kardeşlerim!”

"Beş yüz senedir yattığınız yeter! Artık Kur'anın sabahında uyanınız. Yoksa Kur'an-ı Kerimin güneşinden gözlerinizi kapatarak gaflet sahrasında

---

yatmakla vahşet ve gaflet sizi yağma edip perişan edecektir."

"Kur'anın mecrasından ayrılarak birleşmeyen su damlaları gibi toprağa düşmeyiniz. Yoksa toprak gibi sefahet ve şehvet-i medeniye sizi emerek yutacaktır. Birleşen su damlaları gibi, Kur'an-ı Kerimin saâdet ve selâmet mecrasında ittihad ederek, sefahet ve rezalet-i medeniyyeyi süpürüp, bu vatana âb-ı hayat olan, Hakikat-ı İslâmiye sularını akıtınız."

"O Hakikat-ı İslâmiye suları ile bu topraklarda iman ziyası altında hakiki medeniyetin fen ve san'at çiçekleri açacak, bu vatan maddi ve manevi saâdetler içinde gül ve gülistana dönecektir. İnşallah!.."

"Sebepler dünyasında yaşadığınızın şuuru içinde, maddi ve manevi terakkiniz için gerekli bütün sebeblere, vasitalara tam teşebbüs ve riayet ediniz."

İnsan, fitratın birtakım ebedî ve değişmeyen kanunlarına itaatle tekâmül eder. Bu kanunların sevkiyle sahne-i kâinata yaşar ve itibar görür. Bu kanunlara tevfik-i hareket edemeyen milletler ise şiddetli ve amansız sillelerle tokatlanır, belki de hayat sahnesinden çekilir, giderler.

Bu duruma düşmemek için kanun-u fitrat say ve gayreti emrediyor.

Evet, hayatın tekamülü çalışmak ve faaliyettedir. Zira *"fitrat-ı müteheyyic olan insanın rahatı yalnız say ve cidaldedir."* Tembelliğin, ataletin, neticesi fakirliktir. Fakirlik ise, bütün rezaletin, sefahatin, meşakkatin menbaıdır.

Dünyanın nimetlerinden daha ziyade nasib almak için gözleri kamaştıran bir aşk, bir gayretle çalışmak lazımdır.

İslâmiyet ki, beşerin saâdetini temin için gelmiştir. Saâdetin bu rükn-ü esasını ihmal eder mi? elbette etmez. Zira alemin beka ve intizamı, salah ve menfaati san'at ve servet ile daim ve kaimdir. Bu bakımdan İslâmiyet servetin en büyük hamisi ve müşevvikidir. **"Hiç ölmeyecekmiş gibi dünyaya, yarın ölecek gibi ahirete çalışmayı."** emredir.

Şu hale göre, her Müslüman başkalarına muhtaç olmamak için çalışmak ve kazanmak ile dinen memur ve mükelleftir.

Düşman kuvvetler, sizi boğmak ve yutmak için bütün dehşet ve vahşetleriyle kanlı

---

dişlerini durmadan biliyorlar. İşte etrafınızı saran bu tehlikeye karşı insicamlı ve ahenkli bir kuvvet kesbetmeniz lazımdır. Ticarete, sanatta ve bilhassa maarifte yükselmekten başka çareniz yoktur. Bu gayeye doğru yürürken milletin dini ve milli şuurunun inkişafını da daima nazara almak gerekir.

Şüphesiz ki, bugün dünya büyük bir gayret ve ihtimamla teali ve terakkiye koşarken Müslümanların zindan-ı atelette oturmaları, tembelliğe mahkum olmaları cinayettir. Çünkü sahne-i hayattan silinmemizi intac eder.

Dünyanın bizi örnek alması için, İslâmiyeti kemaliyle yaşamının yanında, maddeten de terakki etmemiz lazım ve zaruridir. Nitekim Sahabe-i Kiram Hazretlerinin Kur'an-ı Azimüşşanın say ve gayrete ait emirlerini ndüstur ittihaz ederek fevkalbeşer bir himmet ve şehamet ile seksen sene zarfında sahib oldukları haşmet, servet ve saltanata, Romalılar sekizyüz senede nail olamadılar.

Bugün İslâm dünyası maddi bakımından garb aleminden geri kalmışsa bu, Kur'an-ı Azimüşşanın kati emirlerine uymamanın neticesidir. Maddi terakkinin bilhassa bu asırda büyük bir ehemmiyet kesbettiğini Bediüzzaman Hazretleri şu veciz ifadelerle çok güzel beyan ediyor.

“Her mümin i’la-yı Kelimetullah’la mükelleftir. Bu zamanda en büyük sebebi de maddeten terakki etmektir. Zira ecnebiler fünün ve sanayi silahıyla bizi istibdad-ı manevileri altında eziyorlar. Bizde fen ve sanat silahıyla i’la-yı Kelimetullah’ın en müthiş düşmanı olan cehil ve fakr ve ihtilaf-ı efkâra karşı cihad edeceğiz.”

“Azim ve iradenizi, şevk ve gayretinizi söndüren, miskinlik ve ataletin anası ve her kemalin manisi olan yeisin kalbinize girmesine fırsat vermeyiniz.”

Yeis pek büyük bir afettir ve mucib-i felakettir. Ruhu cevelandan, dimağı hareketten alıkoyan manevi bir hastalıktır. Terakkinin, kemalatın en büyük düşmanı yeistir. Bu bakımdan yeis azim ve ümidin katilidir. Fertlerde, ruhlarda heyecan ıkurutur. Azim ve ümitlerinin menbaı olan dinini ve milliyetini unutturur. Onları iradesiz, gayretsiz ve davasız bir hale getirir. Zira yeis ile iman bir arada bulunmaz.

Milletlere şecat ve cesaret gibi bir ruh nefh edebilmek için evvela fikirleri, gönülleri istila eden yeisi boğmak gerekir. Bu da sarsılmaz bir azim ve imanı uyandırmakla olur. Bir milleti öldürecek yegane sebep fertlerinin imanının sarsılarak yeise düşmesidir. Bir millet için en korkunç tehlike ne mağlubiyet hatta ne de

---

mahkûmiyettir. En büyük felaket imansızlık ve ümitsizliktir. Mağlubiyet gibi hadiseler uzun bile sürse herhalde muvakkat bir mahiyete haizdir.

Milletleri yaşatan ümittir, inkıraza mahkum eden ise yeistir. Ümidi ölmemiş bir kavim en müthiş felaketslere rağmen mevcudiyetini muhafaza edebilir.

Bir milleti düştüğü derin gaflet uykusundan uyandırarak ona umumi bir intibah, bir heyecan kazandırmanın en büyük kaynağı, vesilesi ümittir. Bu ise harika bir şuur, sarsılmaz bir azim, metin bir irade ile olur.

Bir milletin mukadderatı o milleti teşkil eden fertlerin azim ve imanı ile alakadardır. Ruhunda layetezelzel bir iman, bünyesinde layemut bir irade taşıyan bir millet hiçbir vakit ve hiçbir surette ölmez ve öldürülemez.

Tarih, korkunç felaketsler içinde inkıraza mahkum olan milletlerin ümit ve iman sayesinde dirildiklerine dair nice misallerle doludur. Kur'an-ı Kerim yeisle, ümitsizlikle esarete düşen, inkıraza mahkum olup ebediyen kaybolup giden milletleri bize haber vermektedir. Evet ümitsizliğin ve imansızlığın akıbeti katiyen izmihlaldir.

Benzer musibetlere ve felaketslere maruz kalmamak için dini ve milli şuur uydırmanız zaruridir. Yani, intibah-ı umumi esaslı bir surette payidar olursa hiç şüphe yok ki, inayet-i ilahiye her zaman yaverinizdir. Ve o inayetle karşınıza çıkan her müşkili halledebilirsiniz.

Allah Teâlâ Hazretleri bazen bir kula, bir kavme, bir millete kendi hatalarının neticesi olarak bir musibet, bir bela takdir eder. Zalim ve gaddar bir düşmanın ateş yağdıran sefaletlerine ve tahammülü mümkün olmayan ezici zulümlerine uğrayabilirler. Fakat buna rağmen cenab-ı Hakkın rahmetinden, lütuf ve kereminden asla ümitsizliğe düşmemelidir.

Cenab-ı Hak Kur'an-ı Kerim'inde **“Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin.”** buyurarak müminleri say ve gayrete teşvik ediyor. “Çok küçük kabilelerin büyük kavimlere Allah'ın izniyle galib geldiğini” haber veriyor (*Bakara, 2/249*).

Başta sahabe-i kiram, Selçuklular ve Osmanlılar bunun en parlak örnekleridir. O halde siz de onların imanından, azminden, metanetinden örnek almalı ve imkânsızlıklara bakmaksızın büyük bir azim ve sabırla terakki ve teali için çalışmalı ve Allah'ın inayetine itimad ederek katiyen yeise düşmemelisiniz. Zaten yeis şehamet-i İslâmiyenin şanına katiyen yakışmaz.

Ümit en büyük şule-i nurdur. Eğer bir milletten bu nur çekilirse millet karanlıkta kalır. Gözleri kapanır, kulakları tıkanır, hissiyatı, vicdanı uyuşur.

Sakin ümitsiz olmayınız. Bazen zirve-i azamette gurur ile yaşayan bir milletin şanlı saâdetleri onun kahrına, felaketine sebep olur. Bazen de düşmanın zulmüne,

---

felaketine maruz kalan kavimlerde vatan ve milliyet aşkı başladımı o artık gayret-i iman ile fevarana gelir, dağları yerinden fırlatır, hatta esir olduğu düşmanını mağlub ve mahkum eder.

En ağır şartlarda bile ye'se düşmemenin en güzel bir örneği olması bakımından Bediüzzaman Hazretlerinin Birinci Cihan Harbini müteakiben İstanbul'dan Van'a dönüşünde Rus polisiyle yaptığı şu muhaveresini nazarı ibretle takdim ediyorum.

“Batum yoluyla Van'a giderken Tiflis'e uğrar. Tiflis'de, Şeyh San'an Tepesine çıkar. Dikkatle etrafı temaşa ederken yanına bir Rus polisi gelir ve sorar:

- *Niye böyle dikkat ediyorsun?*

Bediüzzaman der:

- **Medresemin plânını yapıyorum.**

O der:

- *Nerelisin?*

Bediüzzaman:

- **Bitlisliyim.**

Rus polisi:

- *Bu Tiflis'dir!*

Bediüzzaman:

- **Bitlis Tiflis birbirinin kardeşidir.**

Rus polisi:

- *Ne demek?*

Bediüzzaman:

-
- **Asya'da Alem-i İslâmda üç nur birbiri arkasında inkişafa başlıyor. Sizde birbiri üstünde üç zulmet inkişafa başlayacaktır. Şu perde-i müstebidane yırtılacak, takallüs edecek, ben de glip burada medrese mi yapacağım.**

Rus polisi:

- *Heyhat!... Şaşarım senin ümidine?*

Bediüzzaman:

- **Ben de şaşarım senin aklına! Bu kışın devamına ihtimâl verebilir misin? Her kışın bir baharı, her gecenin bir neharı vardır.**

Rus polisi:

- *İslâm, parça parça olmuş?*

Bediüzzaman:

- **Tahsile gitmişler. İşte Hindistan, İslâmın müstaid bir veledidir; İngiliz mekteb-i idadisinde çalışıyor. Mısır, İslâmın zeki bir mahdumudur. İngiliz mekteb-i mülkiyesinden ders alıyor. Kafkas ve Türkistan, İslâmın iki bahâdır oğullarıdır; Rus mekteb-i harbiyesinde talim ediyorlar. İlâ âhir...**

Yahu, şu asilzade evlâd, şehadetnamelerini aldıktan sonra, her biri bir kıt'a başına geçecek, muhteşem, âdil pederleri olan İslâmiyetin bayrağını âfak-ı kemalâtta temevvüç ettirmekle, kader-i ezelinin nazarında feleğin inadına, nev-i beşerdeki hikmet-i ezeliyenin sırrını ilân edecektir."^

"Ben güzel ahlâkı tamamlamak üzere gönderildim." diye buyuran Peygamber Efendimize (ASM) ittiba ederek geçlerinizi Kur'an ahlâkı ile ahlâklandırınız."

Ahlâk, düşünceye, teemmüle, hüküm vermeye ihtiyaç olmaksızın insandan kolaylıkla zuhur eden ve onda meleke halini almış, rüsh peyda etmiş iyi veya kötü seciyeler, mizaçlar, hallerdir. Bu haller bu seciyeler, bu mizaçlar Kur'ana ve sünnete uygun ise "ahlâkı hasene, ahlâkı hamide, hüsnü hulk, mekarim-i ahlâk" diye isimlendirilir. Eğer Kur'an ve sünnete uygun değilse "ahlâkı seyyie ve ahlâkı zemime" ismini alır.

Ahlâkı hasene Kur'an'ın tesis ettiği ve Peygamber Efendimizin bütün efal, ahval ve akval aleminde tam manasıyla icra ettiği İslâm ahlâkıdır.

İnsan ruhunu kemale erdirecek ve heyeti içtimaiyenin vahdetine medar olacak yegane esas ahlâkı hasenedir. Bu ahlâkı hamideye sahip insanların ruhlarnıda nefis, heva, şehvet, şahsi menfaat, kin, iğbirar değil; muhabbet, uhuvvet, fazilet, hamiyet gibi güzel seciyeler hükmeder.

İşte bu ahlaktır ki, insanlar arasında esaslı bir uhuvveti, teavünü, hürmet ve merhameti, şefkat ve muhabbeti tesis ederek onları bir vücudun azaları haline getirir. Hak ve adaletin, fazilet ve hamiyetin hükmettiği böyle bir cemiyet bütün kötülüklerden müberra olur. Artık bu cemiyette hayat-ı dünyeviye ve ebediyeyi tahrib eden hatta bazen söndüren ve öldüren zulüm, rezalet, sefahat, kin ve adavet gibi ahlâkı seyyielere yer kalmaz. Bu ahlâkın hakim olduğu bir memleket bir gülşen-i saâdet olur. Madden ve manen mertebe-i zirveye çıkar. O memlekette herkes emin, herkes beşüş, herkes mesrur ve herkes şendir.

İnsan medeni yaratılmıştır. Cemiyet halinde yaşama mecburiyetindedir. Zira birbirine her cihetle muhtaç ve karşılıklı vazifelerle birbirine merbut olan bu insanlar arasında hak ve adaleti, huzur ve istirahatı temin edecek en metin rabıta-yı ittihad fezail-i ahlâkiyedir.

Dine bağlanmayan, din-i hakka istinad etmeyen, bir kudsi hakikata bağlanmayan, hiçbir felsefe, hiçbir doktrin ve hiçbir beşeri sistem nizam-ı alemin bekasını, ahvali insanın intizam ve mizanını temin edemez. Kâinattaki nizam umumi bir cazibeye bağlı olmakla devam ettiği gibi, heyeti içtimaiyenin payidar olması da bir manzume-i ahlâk olan Kur'an'a bağlanmaktadır. İşte bu ahlâk-ı hamide birlik ve beraberliğin en büyük esası, beşeriyetin saâdet ve selametinin en esaslı menbaıdır. Bu ahlâk olmazsa huzur ve saâdet olmaz, hayatı içtimaiyenin nizam ve intizamı bozulur, insanların bir arada yaşaması imkânsız hale gelir. Hayat-ı beşeriyenin maddi ve manevi rabitaları kopar, herkes, serkeş ve sarhoş olur. İçtimai hayatta sükûn ve saâdetin esası olan "hürmet, merhamet, haramdan çekinmek, serkeşliği bırakıp itaat etmek" gibi ulvi seciyeler selbolur. Artık böyle cemiyetlerin yıkılması, çökmesi mukadder olur. Tarih bunun misalleriyle doludur.

Şark ve garbı iki kanadının altına alan roma devleti ilk devirlerde fazilet ve ahlâkın mücesssem bir numunesiydi. Milletli ise pek terbiyeli, pek edip, pek ehl-i namus idi. Çalışkan ve pek gayretliydi. Millet ve vatan muhabbeti kalblerini istila etmişti. İsraftan sakınırlar, zulümden nefret ederlerdi.

Dünyaya numune-i imtisal olacak kadar cesaret, şecaat ve itaat sahibiydiler. İdarecileri pek mahir ve müstakim insanlardı. İffet ve namusa o derece itina ederlerdi ki, Roma'da fahişe lafı işitilmezdi. Onlar servet ve zenginlikten ziyade, ahlâk ve fazil, ahlâk ve fazilerdi. Kadınları yabancı erkeklerle gezmezlerdi.

Lakin sonraları ahlâk ve faziletten tecerrüt ettiler. İsrâf ve sefahata daldılar. Tembelleğe düştüler, hırs ve tamah kendilerini bürüdü. Devlet mensubları rüşvetle halkı soydular. Zevk ve safadan başka bir şey düşünemez oldular. Fahişe lafını ağızlarına almaktan ar eden o Roma öyle alçak bir derekeye düştü ki, kadın ve erkekler hamamlarda beraber yıkanmaya başladılar.

İşte bu gibi rezalet, sefahet ile o muhteşem saltanat sukut edip, hak ile yeksan oldu.

Allah Teâlâ Hazretleri Romalılara o asude nimeti, o saltanatı ve o şehameti, faziletlerine mükafaat olarak ihsan etmişti. Votka ki, Cenab-ı Hakkın ihsan ettiği nimetleri takdir edemediler, sefahata ve sefaletle mübtela oldular, verilen nimetlere şükürde bulunamadılar, Cenab-ı Hak da verdiği nimetleri aldı.

Endülüs ve Osmanlıların çöküşü de bu gibi sebeblere dayanmaktadır. Zira “aynı sebeblerin daima ayın neticeleri doğurduğu” değişmez bir kanundur.

“Kadınlarınızın haya ve iffetlerini tesettürle muhafaza ediniz.”

Dinimizin esaslarından birisi de kadının tesettürü, örtünmesidir. Bu, İslâmın emr-i zarurisidir. Şefkat madenleri olan kadınların, şeref ve haysiyetlerini muhafaza etmek ve onları zilletten, sefaletten, sefahattan kurtarmak ve pespaye gayelerin, rezilane arzuların pençesine düşmekten muhafaza etmek için Kur'an-ı Kerim tesettürü emretmiştir.

Tesettür, kadının en büyük saâdetidir, izzetidir. Namus ve iffetin de en büyük kalasıdır. Onları alçak nazarlı erkeklerin tahakkümünden, pespaye arzuların pençesine düşmekten muhafaza eden bir istiklalîyet ve hürriyet sembolüdür.

Kadınlar haya ve iffet çarşafını örtmekle habis ruhlu insi şeytanların bedeline semadaki meleklerin takdir ve tebcil nazarlarına mahzar olacaklardır.

Tesettür olmayınca habis ruhlu rezil insanlar, onları iğfal ile yoldan çıkarmak isterler. Haram nazarları ile onları rahatsız ederler.

Tesettürün bir hikmeti de fitne kapısını kapatmak, ailenin şeref ve haysiyetini muhafaza etmektir. Zira açık saçık gezen bir kadın Allah'ın farz olan tesettür emrini yerine getirmemekte ve halkın nazarında su-i zanna sebep olmaktadır.

Aile fertleri arasında emniyetin tesisi, muhabbetin sıhhat ve devamı da tesettüre bağlıdır. Şu halde tesettür, aile arasında imtizacın esasını temin eder. Kadının tesettürü kocasının emniyetini, dolayısıyla nesebin su-i zandan beri olmasını temin eder.

Maalesef bu asırda kadınlarımıza İslâmın, hatta insaniyetin ruhuna zıt bir güzellik anlayışı telkin edilmektedir. Halbuki güzellik, surette değil sirettedir. Sahte tebessüm ve gösterişte değil, ahlâk ve fazilettedir. Güzellik, fitrata zıt olarak açılıp saçılmakta değil, isyan ve hatalardan, batıl itikatlardan, bid'atlardan içtinabtır. Güzellik, ibaret tacını, takva gerdanlığını takmaktadır. Güzellik, iffet ve haya libasını giymekte, kalb ve dimağı ulviyete sevk etmektedir.

İman ve marifetten sonra en büyük kemalat güzel ahlaktır. Kadınlar hakkında güzel ahlakın esası haya ve iffettir. İffetli ve namuslu hanımların dikiş iğneleriyle evlerinde nail oldukları ecir ve sevaba erkekler süngüleriyle ancak nail olabilirler.

Haya, hem dini, hem fitri bir haslet-i celiledir. Haya, imanın şubelerindendir. İnsanların ayıp ve noksanlarını örten, setr eden bir hulledir. Bahusus kadınlarda olursa kendilerinde bulunan letafeti, zerafeti, vakarı kat kat yükseltir. Onlardaki meziyetlerin ind-i ilâhide en sevimlisi imandan sonra hayadır. Haya, ahlâk-ı hasenenin esası ve temelidir. Çünkü, iffeti muhafaza eder. İffet ise hayatın fevkinde ulvi bir sıfattır. İnsanın şerefi iffet ve namus ile kaimdir. Ona karşı lakayd kalan, ne kendi şerefini, ne milletin şerefini vikaye edemez. İffet, dünya ve ahiret değerinde bir cevher-i insaniyettir. O ihlal edilmez, peşkeş çekilmez, feda edilmez. İffet bütün faziletlerin istinadgahıdır, nesillerin kalasıdır. Bu bakımdan iffetli kadın şayan-ı takdir ve hürmettir. Onun değer ve kıymeti süsünde ve mücevheratında değil, iffet ve faziletindedir.

Evet şayan-ı hürmet o kadındır ki, ağzında hikmet, ruhunda şefkat, hareketlerinde nezaket, lisanında letafet bulunur. Onun zineti, süsü namus ve iffettir. Bir milletin temeli ve teminatı işte böyle bir kadındır.

Marifet tacını giyen, edeb ve haya libasıyla örtünen, sadakat, zerafet ve şefkat mücevherleriyle süslenen bir anne için Peygamberimiz (asm.) **“Cennet anaların ayağının altında.”** buyurmuştur.

İslâm'ın en ulvi bir makama oturttuğu kadını o şerefli tahtından indirirseniz onun hayasını kaldırıp, iffetini zedeler ve onun bahtını kara edersiniz.

Kur'an-ı Kerîm'in açık hükümlerini nazara alıp, kadınları tesettürle muhafaza etmek, hem fitrat, hem vicdan, hem din, hem de aklın gereğidir. Kadınlara karşı bu kudsi emr-i ilahiyi ihmal etmenin mesuliyeti pek azim olsa gerek.

Kadının taht-ı bahtı evi olmalıdır. Bu onun fitratının icabıdır. Çünkü kadının iffetini ve maişetini temin etmek kocasının vazifesidir. Evine ve çocuklarına bakmak ve kocasının muhabbetini celb ve hüsn-ü zan altında yaşamak da kadının vazifesidir.

Bu, onun için en büyük bir saâdettir.

Fıtratı değiştirmek mümkün değildir. Çünkü, Cenab-ı Hak kadına başka, erkeğe daha başka meziyetler vermiştir. Bunların değiştirilmesi imkansızdır. Zira bu meziyetler arızı değil zatidirlere. İslâm dinini erkek ve kadına bahşettiği haklar bu fıtrata göre verilmiştir. Allah'ın verdiği bu hakları tebdil etmek ancak ahlakların hayal mahsulüdür.

Evet, kadının en büyük vazifesi aile içindedir. En üstün şerefi de çocuk terbiyesidir. Anaların sinesi envar-ı insaniyenin matlaı ve ahlak-ı aliyenin menbaı ve saâdet-i beşeriyenin masdarıdır. İşte bu hikmet nazar-ı basiretle dikkate alınır, kadınların cemiyet-i beşeriyesindeki mevkiinin, evleri olduğu açıkça anlaşılır. Hal böyle iken bir validenin maye-i hayatı olan evladına kalbinin şefkat ve merhamet kapılarını sed ederek onu ecnebinin terbiyesine terk etmesi, insaf ve merhamet ile nasıl kabil-i te'lif olabilir?

Faziletli, vakur bir anne dünyalara değer bir hazinedir. Cenab-ı Hakk'ın en muazzez, en bedii bir harikasıdır.

Kadınlar Kur'an ahlâkıyla ahlâklanmış ideal birer anne olurlarsa Asiyeye validemizin (ra.) Hz. Musa'yı (as.) yetiştirip Firavun'un saltanatına son vermesi gibi, bu hanımların yetiştireceği çocuklar da Asya'yı sefahet ve dalâletten inşaallah kurtaracaklardır.

Kadınlarımıza bu ahlâkı veremediğimiz takdirde onları sefahate, rezalete itmiş ve neticede bütün bir cemiyetin ahlâkını tahrib etmiş oluruz.

Ahlâksızlığa mübtela olan milletlerin, devletlerin saltanatları devam edememiştir. Halbuki, bir milletin şan ve şevketinin devam etmesi ancak fazilet ile, güzel ahlâk ile mümkündür. Çünkü fazilet ve ahlâk, saâdet ve huzurun kuvve-i mucidesidir. Bir milletin ittifakı, ittihadı, huzur ve refahı, asayiş ve emniyeti ahlâk ve fazilete bağlıdır.

Ahlâk, ruhun haiz olduğu sadakat, istikamet, şehavmet, şecaat ve iffet gibi bir kısım ulvi melekelerden ibarettir. Binaenaleyh ahlakın ehemmiyeti her tasavvurun fevkindedir. Zira insanın haysiyeti, şerefi ahlâk iledir. Beşeriyetin intizamı, asayişinin nezahat dairesinde devamı, saâdet ve kemalata nailiyet, ancak ve ancak fazilet iledir, ahlâk iledir. Evet ahlâk-ı hasene öyle bir kudsi haslettir ki, tecelli ettiği gönüllere, ruhlara, muhitlere başka bir hayat, başka bir ulviyet, başka bir saâdet kazandırır, Ahlâkın esasları, kanunları, hakiki istinadgahı semavi dinlerdir ve hususan İslâm dinidir. Nitekim Resulullah Efendimiz de (asm.) **“Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim.”** buyurmuşlardır.

“Nesillerin sıhhat ile devamını temin ve ailelerin haysiyet ve şerefini muhafaza etmek için, zinaya ve ona vesile olan sebeblere karşı gerekli her türlü tedbiri alınız.”

---

*Muhafazası zaruri olan değerlerden biri de **nesillerdir**. Nesilleri muhafazada büyük maslahat ve hikmetler vardır. Onun için İslâm dini nesilleri her vechile himaye etmek için zinayı ve ona vesile olan davranışları haram etmiştir. Çünkü insanın maddi ve manevi hukukuna en büyük tecavüz zinadır. Onun tahribatı azimdir, cinayeti büyüktür. Bu bakımdan cezası da ağırdır. Hayatını zinaya hasreden insanlar vicdanlarına, ailelerine, kabilelerine karşı olduğu gibi bütün bir alem-i insaniyete karşı da ilelebed mücrim ve müttehimlerler. Evet insan iffetini muhafazaya mecburdur.*

İnsan nevinin bekasını, salahını, şeref ve haysiyetini muhafaza için en münasib, en muvafık bir esas nikâhtır. O öyle bir kanundur ki, kalbleri, fikirleri, ruhları ziyadar eder, insana sürur ve inşirah verir. Ailelerin, kabilelerin imtiyazı ve bekasısı ancak o kanunla temin edilebilir. Nikâh zevc ve zevcenin haysiyet ve şerefini, izzet ve namusunu muhafaza en büyük bir esastır.

O, ferdi ve içtimai hayatın bir çeşit emniyet subabı ve manevi sigortasıdır.

İnsan için en büyük medar-ı teselli aile hayatıdır. Tezevvücden maksad-ı ala budur. Zira insan kendine bir yar-ı vefadar seçerek o sayede defsinin haramdan korumakla dinini namusunu emniyet altına alır ve neslini muhafaza etmiş olur. Böylece hanesinin saâdetini, hüsn-ü tedbir ve tanzimini temin eder. Çünkü her insanın küçük bir dünyası, belki küçük bir cenneti dahi kendi hanesidir. Eğer iffet, namus, şeref ve haysiyet o hanenin saâdetinde hükmetmezse o ailede, şefkat, muhabbet ve samimiyet zir ü zeber olur. O hane, cennet iken cehenneme döner.

“Millet fertlerini hem akla, hem mala, hem bedene zarar veren, şeref ve haysiyetleri zedeleyen içkiden uzak tutunuz.”

İslâm dini aklın muhafazasına son derece ehemmiyet vermektedir. Çünkü insaniyet akılla kaimdir, daimdir. Bedenin kıymeti hayat ile olduğu gibi, hayatın kıymeti de akıl iledir.

Cenab-ı Hakk'ın insanlara vermiş olduğu nimetler içerisinde en mükerremi, en değerlisi akıl nimetidir. Çünkü, Cenab-ı Hak onu kendine muhatap olarak yaratmıştır. Ve ona meşru dairede bir hürriyet ve bir istikbal bahşetmiştir. Bu bakımdan aklın kıymeti sonsuzdur, şerefi payansızdır. Bütün semavi kitablar onun için nazil olmuştur.

Kur'an-ı Kerim'de hususan akla hitab eden ve onu irşad etmek ve ona rehber olmak için nazil olan beşyüzden ziyade Ayet-i Kerime vardır. Demek ki, Din-i İslâm akıl ve fikir, bürhan ve hüccet dinidir. İslâmın binası olan tevhid, akıl ve fikir üzerine

---

müessesdir. Aslamın ruhunu teşkil eden iman, ubudiyet, tefekkür, tezekkür, taakkul gibi hakikatlar hep aklın hususiyetlerindendir. İşte buna binaendir ki, akli izale eden, ona fütur veren, uyuşturan rakı, şarap, afyon gibi bütün müskiratları İslâm dini haram kılmıştır.

Müskiratın zararı pek çoktur. Yalnız içenin aklına, mefsine değil, çocuğuna, ırzına, şerefine, malın ada zarar verir. Fitneleri uyandırdığı gibi birçok zararlara da sebep olur. Fakat en büyük zararı akladır. Zira akli tefekkürden, tedebbürden, hikmet ve marifetten, ibadetten ve Allah'ı zikirden men eder.

Cenab-ı Hakk'ın şuur hediyesini ve akıl ihsanını sarhoşlukla istihfaf ve tahkir eden bir insan elbette ilahi azaba mübtehak olur.

“Gençlerinizin kalbine insan hayatının Cenab-ı Hakk'ın müstesna, mucizekâr ve mümtaz bir mahluku olduğu hakikatını yerleştiriniz ve ona kastetmenin ind-i ilahide büyük günahlardan olduğunu onlara layıkıyla anlatınız.”

İslâm dininde hayatın pek büyük bir ehemmiyeti vardır. Bu bakımdan onun muhafazası vazife-i insaniyenin en mühimlerindenidir. Çünkü, hayat

“Zat-ı Hayy-ı Kayyumun vücub-u vücuduna ve vahdeücuduna ve vahdeine şahadet eden bürhanların en parlağı, en katisi, en mükemmelidir. Masnuat-ı İlahiye içerisinde en kıymetlisi ve en nezihidir. Yeri, göğü, semavat ve yıldızları kendine hadim ettiren nazenin, nazdar, nazik bir cilve-i rahmettir.”

Şüphesiz ki, Allah Teâlâ Hazretleri bütün kâinatı, dünya ve ahireti hayat için yaratmıştır.

Bu bakımdan hayatın değeri sonsuzdur. Binaenaleyh hayatın muhafazası zaruridir. İslâm dininde insanın kanı pek muhteremdir. Ona tecavüz haramdır. Evet, katl en büyük kebre olduğundan kıyamet gününde en evvel görülecek dava kan davasıdır. İslâmiyette kısas hayatı muhafaza için emredilmiştir.

İslâm dini, bir din-i merhamet ve bir din-i şefkattir. Hayatın ehemmiyetini, kıymetini ve Allah Teâlâ Hazretleri yanında olan şerefini, imtiyazını anlayan ve onun ulvi ve umumi vazifelerini idrak eden bir kimse artık ona tecavüz edebilir mi? Elbette edemez.

Hayatı, "kâinatın en büyük neticesi ve en azametli gayesi ve en kıymetli meyvesi" bilen ve "bu hayatın dahi kâinat kadar büyük bir gayesi olduğunu" anlayan bir insan, elbette onu muhafazaya kendini mükellef bilir.

Hayatın bu kıymetini nazara almadan ona tecavüz eden bir katil, bu cinayetinin cezasını ancak kısas ile ödeyebilir.

* * *

Mektubuma, Peygamber Efendimizi (asm.) Veda Hutbesinden ve Hz. Ali (ra.) Efendimizin Malik Bin Haris'e yazdığı çok ehemmiyetli tavsiyelerden bir kısmını teberrüken nakletmekle nihayet veriyorum.

Resul-u Ekrem Efendimiz (asm.), Veda Haccında Arafat dağının yüksek tepesinden yüzbini aşkın sahabe-i kiram Efendilerimize hitaben irad ettikleri hutbede, İslâmiyetin içtimai emirlerinin en mühimlerinden bir kısmını hassasiyetle tekrar buyurmuşlardır.

"Ey Nas sözlerimi dikkatle dinleyiniz. Çünkü bir daha sizinle burada tekrar buluşup buluşamayacağımı bilemiyorum. Bugünün, bu ayın, şu beldenin kudsiyet ve hürmeti gibi, sizin her birinizin mal ve canı da diğerinize karşı mukaddes ve haramdır. Aklınızdan çıkarmayınız ki, Cenab-ı Hak'ın huzuruna çıktığınız zaman bütün ef'al ve hareketinizden hesap vermeğe mecbur olacaksınız."

"Ey Ümmetim! Zevceleriniz üzerinde haklarınız bulunduğu gibi zevcelerinizin de sizin üzerlerinizde hakları vardır. Onlara rıfk ve mülayemetle muamele ediniz. Onlar size bir vedia-yı ilâhîdir. Onların iâşe ve elbiselerini temin etmek size bir borçtur."

"Ey Ümmetim! Sözlerimi iyi öğreniniz, biliniz ki bütün Müslümanlar birbirinin kardaşıdır. Hepiniz müsavisiniz ve hepiniz müşterek bir vücudun azasisiniz. Binaeanaleyh bir kardaşınızın rızası olmayınca onun bir şeyini almak haramdır. Birbirinize tahakküm etmeyiniz, birbirinizin hakkını gasbetmeyiniz. Allah'ın emriyle riba artık yasaktır. Cahiliyetten kalma bu çirkin adetlerin her türülüsü ayağımın altındadır."

"Ey Müminler! Size bir emanet bırakıyorum ki siz ona temessük ettikçe yolunuzu hiç şaşmazsınız. O emanet ise Allah'ın kitabı Kur'an-ı Kerîm'dir."

"Benimle cennette buluşmak isteyen elini ve dilini kötülükten muhafaza etsin..."

Hız. Ali'nin Mısır'a vali tayin ettiği **Malik Bin Haris'e** tavsiyeleri her zamana hitap eden, ehemmiyetini muhafaza eden, değişmez hakikatlardır. Bu esaslar dinin rasin ve muhteşem kaideleridir. Tatbik edildiği taktirde hem maddiyatı hem de maneviyatı tanzim eder. Bu emirler Müslüman olan her idareciye sırat-ı müstakimi gösteren birer pusuladır. Ve ümmet-i Muhammedin sahil-i selamete çıkması için zaruri olan esaslı prensiplerdir.

Hız. Ali, Malik Bin Haris'e en başta Allah'tan korkmasını ve O'nun emirlerine itaat etmesini emreder ve bu emirlere uymayanın mesud olamayacağını belirtir. Ona, nefsinin şehvanî arzularından menetmesini, dizginlerini çekmesini emreder.

Mektup şöyle devam eder:

"Senden evvelki idarecilerin iyi veya kötü icraatlarını gözden geçirdiğin gibi, ahali de senin icraatlarını aynı şekilde gözden geçirecektir. Buna binaen adaletle hareket et."

"Yapacağın en güzel iş amel-i salih olsun."

"İdare ettiğin ahaliye karşı kalbinde muhabbet, lütuf ve ihsan hisleri tezahür etsin. Raiyetinin başını yutmayı ganimet bilen bir canavar kesilme, çünkü teb'an iki sınıftır. Birincisi, dinde kardeşin; ikincisi, mahlukiyette kardeşindir. Bunların hatası olacaktır, bunları güzellekle tamir etmek pek mümkündür. Kendin için nasilki Allah'tan af talep ediyorsan, sen de raiyetine karşı affedici ol ki, Allah'ın affına eresin. Sakın onların affından dolayı pişman olma, onları cezalandırmaktan dolayı pişman olma, onları cezalandırmaktan dolayı da sevinme. Çünkü sen onların fevkinde olduğun gibi, Allah ise hepinizin fevkindedir. Allah idare ettiğin ahalinin ihtiyaçlarını bihakkın görmeni ister. Seni onlarla imtihan ediyor. Sakın Allah ile harbe kalkışıp da kendini onun gadabına siper etme. Çünkü ne intikamına dayanacak kudretin var, ne de af ve merhametinden müstağni kalabilirsin."

"Ben amirim diye kendini hür zannetme. Çünkü bu hal kalbi fesada verir, dini zaafa uğratar. Şayet makamın sana hissi bir azamet verirse, derhal Allah'ın azamet ve kudretini düşün. Bu düşünce senin o yükseklerden uçun nazarını indirir, gurur ve kibrini söndürür, şiddetini de giderir, seni bırakıp giden aklını başına getirir. Sakın Allah ile azamet yarışına kalkışma, sakın Kibriya ve ceberutunda kendisine benzemeye özenme, çünkü Fatır-ı Zülcelal her cebbarı zelil, her mütekebbiri hakir eder, bırakır."

"Sakın adaletten ayrılma ki zulmetmiş olmayasın. Çünkü ibadullaha zulm edenin davacısı Allah'tır. Allah da birinin hasmı oldu mu o kimsenin istinad ettiği bütün hüccetler batıldır. Tövbe edinceye kadar kendisiyle harb içinde bulunur. Zulüm kadar Allah'ın lütfunu tebdil, kahrını ta'cil edecek hiçbir şey yoktur. Zira, Cenab-ı Hak zulüm altında inleyenlerin inkisarını işitiyor, zalimleri gözetip duruyor."

"İnsanların ayıp ve kusurlarını araştırıp ortaya çıkaran ve yayan kimseleri sakın sakın yanına yaklaştırma. Nefret edeceğin yegane fertler de bunlardır. Zira halkın öyle ayıpları vardır ki, örtülmesi herkesten ziyade idareciye düşer."

"Sen halkının ayıbını elinden geldiği kadar ört ki, Allah da senin gizli ayıplarını örtsün. Kalbini kinden temizle intikam peşinde koşma. Sakın bahil (cimri), korkak ve haris olan kimselerle müşavere etme, bunlar senin sırdaşın olmamalı... Sadık ve müttakileri kendine sırdaş et ki, seni yapmadığın işlerden dolayı medhederek alkışlamasınlar. Zira alkışın çoğu insanı azamete sevkeder, gurura yakınlaştırır."

"Sakın iyilerle, kötülerini bir tutma. Çünkü bu, iyilerin iyiliğini azaltır, kötülerin kötülüğünü çoğaltır..."

"Memleketin işleri hakkında sık sık alimlerle istişare et, hikmet sahipleriyle musahebelerde bulun."

"Altından kalkamadığın hadiseleri, halledemediğin işleri Allah ve Resulüne havale et..."

"Sonra amirlerine dikkat et, kendilerini iş başına öyle getir. Yoksa tarafgirlik, hodgamlık hissiyle kimseye vazife verme."

"Sen vakitlerinin en ehemmiyetlisini Allah'a ibadetle geçir. Gecende, gündüzünde, hayatında Allah'a ait bulunan ibadet hakkını ayır ve seni Allah'a yakınlaştıran bu ibadeti eksiksiz, gediksiz eda et. Sakın verdiği sözden dönme, sakın ahbine hıyanet etme, sakın düşmanını aldatma, haksız yere kan dökmekten son derece sakın. Çünkü haksız yere dökülen kan gibi felaketi calib, bunun kadar mesuliyeti büyük, bunun kadar nimetin zevaline, devletin izmihlaline sebep olan başka bir şey yoktur. Allah-ı Zülcelal Hazretleri kıyamet günü kulları arasında hükmünü verirken döktükleri kandan başlayacak. Sakın haram bir kanı dökerek saltanatını kuvvetleştirmek sevdasına kapılma. Zira bu kan dökme fiili devleti başka ellere geçirecek sebeblerdendir."

"Sakın kendini beğenme, sakın nefsinin sana hoş gelen cihetlerine güvenme, sakın yüzüne karşı methedilmeği isteme, zira iyilerin ne kadar iyiliği varsa hepsinin mahvı için şeytanın elindeki fırsatların en sağlamı budur. Sonra raiyetine ettiğin iyiliği ve ihsanı başkalarına kalkma, yahut yaptığın işleri mübalağalı gösterme ve kendilerine verdiği vaadlerde hulfetme. Çünkü minnet ihsanı bitirir, mübalağa hakikatı söndürür. Neyi vafsetsen olduğu gibi vafet. Vaadinde hulf ise Halıkın da, halkın da nefretini celbeder. Hiddet etme, eline, diline, gadabına hakim ol..."

Peygamber Efendimizin (asm.) ve Hz. Ali (ra.)'nın bu hayattar ve cihanbaha tavsiyelerine sizin, bizim ve topyekün alem-i İslâmın uyması için Allah Teâlâ Hazretlerinden tevfikını yar etmesini niyaz ediyorum.

Mehmed KIRKINCI